

ESKİ BİR SORUNUN PEŞİNDE: ANADOLU (HİTİT-LUVİ) HİYEROGLİFLİ YAZITLAR IŞIĞINDA “MAŞA MEMLEKETİ”NİN YERİ

Savaş Özkan Savaş*

“**lu-** (**luk(k)a/l/e-**) kelimesinin kök ve türevleri incelendiğinde: “ışık, parıltı, aydınlanmak, gün doğumu, şafak, ışımak, ışıldamak, vb.” Hititçe-Luvice kelimelerle türetilmiş anlamlar karşımıza çıkar. İşte bu kelimenin bütün anlamları; yaptıkları Hititbilimi çalışmalarına duyduğum hayranlığım ve yetişmemdeki emeklerine olan gönül borcum nedeniyle; sevgili ustam Ali Dinçol ve değerli Belkis Dinçol’a uygundur.”

Hititler ve Batı Anadolu ile Ege Dünyası

100 yıl önce başlayan Boğazköy kazılarında ele geçen 30 bin kadar çiviyazılı tablet üzerinde yapılan çalışmalarında, metinlerin içerikleri çeşitli ilgi odaklarına konu olurken; Hititler devri Anadolu’sunun tarihi coğrafya problemleri, özellikle Batı Anadolu yönünde eldeki kısır bilgilerle çözülmeye çalışılmıştır. Ahhiyawa, Arzawa, Lukka, Wiluša, Tarhuntašša’nın yanı sıra Maša memleketi de tartışma konusu olmuştur.

Uluslararası III. Likya Sempozyumu’nda sunduğumuz bildiride; “*Hattuša’dan Lukka’ya*”, Hitit ile Batı Güneybatı Anadolu ve Ege dünyasını incelemeye çalışmıştık (Savaş 2007: 679-709). Yazılı kaynakların yetersizliği veya açık olarak anlaşılır olmaması nedeniyle; M.Ö.2.bindeki Büyük Hitit Krallığının Batı Anadolu’su hakkındaki birçok bilgimiz eksik veya şüpheli durumdadır. Ancak, son yirmi yıl içinde; Hititler’e ait Anadolu hiyeroglifli anıtlar, yazıtlar ve mühürler ile çiviyazılı Bronz Tablet vb. gibi belgeler sayesinde; başkent Hattuša ile Batı ve Güneybatı Anadolu bölgeleri ve güzergahları arasındaki kültür tarihi ve tarihi-coğrafya hakkında az da olsa, çok önemli bilgiler edinilmiştir (Otten 1988; Hawkins 1994: 91vd.; Hawkins 1995; Hawkins 2000; Dinçol 2001: 89vd.; Herbordt 2005: 1vd.; Masson 1994: 48vd.; de Martino 1996: 5vd.; Savaş 1999: 223vd.; Savaş 2007: 679-709; Börker-Klähn 2006: 170vd.). Bu yeni kaynakların verileri her ne kadar da kesin açıklamalar veya belirgin sonuçlar vermese bile; yapılan araştırma ve çalışmalara çok büyük katkılar sağlamıştır.

Yazılı Belgelerde “Maša”

Anadolu hiyeroglifli Luvice belgelerde (Savaş 1998: 204): “Masa Memleketi” adı; Batı Anadolu’da yer alan “*Wıyanawanda, Tamina, Lukka, Masa ve Ikuna*” kentlerine düzenlenen seferlerle ilgili olarak “Lukka Memleketinden önce” geçmektedir:

GÜNEYKALE 1, §1b.; 2, §4b (Hawkins 1995: 22vd.):

VITIS *ta-mi-na ma-sa₅ lu-ka i(a)-ku-na*

“Wıyanawanda, Tamina, Masa, Luka, Ikuna”

ve bunun yanı sıra;

KIZILDAĞ 4: §2c. (Poetto 1993: 22vd.; Poetto 1998: 469vd.; Hawkins 1995: 104vd.; Savaş 2007: 699vd.):

ma-sà(REGIO) *AQUILA-na mu(wa)-tá-à* (§2c) *ma-s₃^{KUR} ar_x-n mu-tá-à* “(and) conquered the country *Masa forever*” (§3) ^{K1}*x-s₃-16[0+r]* 213 *UR.LUGAL ZITI ti/a₅-wa/i-na₅* 97.298(.2) 55.1/*TÀ* ^{DINGIR}*TRH. TIPAS “the Great King, Man, Tawana, 97.298(.2) took all the territory by (grace of) the celestial Storm-God”*. Poetto 1998: 469vd.)

“(ve) *Masa memleketini (de sonsuza dek)ebediye*n) *fethetti*.”

şeklinde ifade edilerek; adlar, ünvanlar; kutsal armağan, her memleketin ve **Masa** memleketinin de (Büyük Kral Hartapu tarafından) fethedildiğinin bildirildiği yazıtta görülmektedir.

* Dr. Savaş Özkan Savaş, Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Hititoloji Anabilim Dalı, 06100 Sıhhiye, Ankara / TÜRKİYE.

Hitit dönemi çiviyazılı belgelerinde: “Maša memleketi/şehri” adı: KUR ^(URU)*Ma(-a-/a-aš-)ša(az);* ^(URU)*Ma(-a-)ša(-aš)-az/za* (^(URU)*Ma-a-ša-aš* (KBo XLIV 10 13, 14; KUB XIX 10 I 8; XIX 39 III 11); KUR *Ma-a-ša-aš* (KBo XLI 127 öy. 8); KUR ^(URU)*Ma-ša-az* (KUB XV 35+KBo II 9 37); KUR *Ma-a-ša-az* (KBo XVI 53 ay. 28); ^(URU)*Ma-a-ša-az* (KUB XXI 5+III 20); ^(URU)*Ma-a-ša-za* (KUB XXI 4+KBo XII 36 I 25); KUR ^(URU)*Ma-a-aš-ša* (KUB XIX 10 I 14, 21; XIX 11 IV 29); KUR ^(URU)*Ma-a-ša* (KBo XI 40 VI 18; XXXIV 91 4; XXXIV 91; KUB VI 41 I 43; XV 34 I 6; XXI 1+I 48; XXIII 21 öy. 23); KUR *Ma-a-ša* (KUB XIV 3 53, IV 6; XVIII 37 ay. 4); ^(URU)*Ma-a-ša* (KBo V 13 I 9; IX 94 8; KUB VI 41 I 45, 46; XVII 35 III 11; XL 95 II 2; XL 96 III 13; XL 96+LX 1 r.Kol. 4, 13; Bo 6754 2, 3 [Siegelová 1986: 272]); ^(URU)*Ma-ša* (KUB XVII 35 III 12). Heinhold-Krahmer 1989: 441vd.; Ertem 1973: 93; del Monte-Tischler 1978: 264vd.; del Monte 1992: 102vd.).

“Maša Şahıs” adı: ^m*Maša; Masamuwa* ve *Masaya* (NH 770: Masa: ^m*Ma-ša* (KBo IX 82 öy. 2; fragman KBo IX 94 8); NH 771: *Masanamuwa: ^m*Ma-a-ša-A.A* (KBo XXXI 65 ay. 4) ^m*Ma-a-ša-A.A-an* ([Akk.] KBo XXIII 103 öy. 6) Laroche 1966: 115, 270, 322vd.; hiyeroglif yazısı ile Korucutepe mühründe [No.11]: *Ma-sa₃-mu(wa)* Laroche 1981: 26; Poetto 1983: 185vd.; Boğazköy-Nişantepe 232-233: *Ma-sa-i(a)* EUNUCHUS₂; *Ma-sa-BOS₂* AURIGA, Herbordt 2005: 155, 263 No.232-233, 234); yazılımları ile görülmektedir.

Maša Memleketi/Şehrinin lokalizasyonu için yapılan öneriler (Ertem 1973: 93; del Monte-Tischler 1978: 264vd.; del Monte 1992: 102vd.; Heinhold-Krahmer 1989: 441vd.):

E. Forrer: “Göksu/Kalykadnos’un yukarısındaki (Yun.) Lalaris”, *A. Goetze:* “Denizli bölgesi”; *J. Garstang – O.R. Gurney:* “Isparta Bölgesi, Beyşehir Gölü’nün güneydoğusu”; *E. von Schuler:* “Anadolu’nun kuzeybatısı”; *F. Cornelius:* “1. bin Frigya bölgesi”; *E. Laroche:* “Isauria-Karaman”; *Ph.H.J. Houwink ten Cate:* “Güneybatı Anadolu”; *J.G. Macqueen:* “Adapazarı bölgesi”; *T.R. Bryce:* “Meander ile Hermos arası”; *M. Forlanini:* “Misya/Bitinya Elbistan”; *J. Freu:* “Uşak’ın doğu bölgesi”; *S. Heinhold-Krahmer:* “Mira’nın kuzeyi”; *F. Starke:* “Kuzeybatı Anadolu”

(Starke 2002: 304-307); *A. Ünal:* “Bursa ile Balıkesir arası” (Ünal 2003: Harita).

Hattuša ile Maša ilişkileri

Kızılırmak kavsi içinde “Hattuša” Hititler’in başkenti iken; tüm Anadolu toprakları “Hatti Memleketi” olarak anılıyordu. “Lukka Memleketi” ise; Anadolu’nun güneybatısında bulunan ve genel hatlarıyla I. bindeki Likya bölgesi olan Antalya Körfezinden batıya doğru Fethiye körfezi, Marmaris ve daha yukarıda Bodrum, kuzeyde iç kesimlerde de Acı Göl ve Burdur Gölünü de çevreleyebilecek bir alan ile ancak kesin sınırları çizilemeyecek bölgeyle eşitlenebilmektedir. İşte tam bu bölgeye sınır olarak; yani Tarhuntašša ve Lukka arasına yerleştirmek istediğimiz Maša memleketinin gizlenmiş konumu dikkatimizi çekmiştir. Batı Anadolu’daki Luwiya coğrafyası incelendiğinde; Kiz-zuwatna, Arzawa, Lukka, Milawata ve Tarhuntašša memleketlerinin yanısıra Maša memleketini de içine alan geniş bir halk topluluklarının söz konusu olduğu görülür (Freu 1980: 177vd.; de Martino 1996: 5vd.; Forlanini 1998: 219vd.; Forlanini 1998a: 217vd.; Woudhuizen 2003: 1vd.; Raimond 2004: 93vd.). Yazılı belgeler ışığında ise Maša memleketini ve yeri hakkında bilgi verebilecek kaynakları inceleyeceğiz.

I/II.Tudhaliya’nın Aššuwa’ya karşı kazandığı zaferi nedeniyle, 22 şehirden oluşan Aššuwa konfederasyonunu sayarken düşman şehirlerinin en başına Lukka’yı koyduğu görülür (Bossert 1946: 27vd.; Garstang-Gurney 1959: 105vd.; krş. Starke 1997: 456 ve 475 dn.9; KUB XXIII 11 II 14: [KUR ^(URU)*AR-DU-]UK-KA₄* ile [KUR ^(URU)*LU-]UK-KA₄*. Ayrıca krş. Freu 1980: 327vd.; de Martino 1996: 13vd. (15); Alpaslan 2002: 23vd.). Ancak; bu süregelen düşmanlık ve isyanların yanı sıra, Hitit Büyük Kralı II.Muwattalli ile Mısır Firavunu II.Ramses döneminde yapılan Kadeş savaşındaki Hitit güçleri arasında: Arzawa, Dardana, Maša, Pitašša, Arawanna, Karkiša ile birlikte Lukka memleketlerinin de adı geçmektedir (Mitanni’nin ardından sayılan Batı Anadolu adları: *Nhrn* (Mita-anni); *’Irtw* (Arzawa); *Drđny* (Dardana); *Ms* (Maša); *Pdš* (Pitašša); *’Irwn* [veya Arawanna] (Arinna); *Krkš* [veya *Klks?*] (Karkiša); *Rk* [veya *Lk*] (Lukka); Barnett 1969: 4).

Batı Anadolu’nun II.Murşili döneminde Hitit İmparatorluğuna katılmasından sonra bölgede ortaya çıkan Hitit dili etkisinin sonraki dönemlerdeki sürekliliği; yer adlarının ve hatta soy adlarının Hititçe kökenleri ve bağlantıları görülmektedir (Börker-Klähn 2006: 170vd.). Bronz Tablet ve Ulmi-Teşup antlaşma metinleri, Batı Anadolu’ya ait bilgiler için çok önemli temel kaynaklardır. Bunların yanı sıra; fragmanlar halinde oldukları için anlaşılması oldukça zor olan, III.Hattuşili Yıllıklarında da Lukka adının, Batı Anadolu’da bulunan birçok yerleşim yeri ile birlikte anıldığı görülür¹:

¹ “ver ... *Fakat* sonrasında ... [Ben] Hatti memleketinde bıraktım ... 12 veya 13 yıllık kol/mutan/savaşçı(?) ... ve önceki/ilk/özel tabletler (arasında) ... Ama ben Hattuşili ... bşeni ...-den ... deniz ...” “... *Kral/Yardımcılar/Yedekler(?)* ... ve ...-waš savaştı ... *Hawaliya* memleketi ... *Nata(?)* memleketi, *Parha* memleketi, *Halurhaššuwantu(?)* memleketi ...-šidawanta memleketi, *Utini/hma* memleketi ... ve (bütün) **Lukka memlekelerinin hepsi** ... savaşılar ve *Wašuwatta* ... (ve) *Halurputtawana*’yı aldılar ... *Büyük Kral* tekrar ...-madı ... *ordugahtan* ...-ya ... bir adam ... ve ...” “... -nin memleketinde ... ve bana (şahıs) *Pi-.* zaman!...-de yardımcı/destek birlikleri ... **Fakat Lukka memlekeleri** ... ve bana *Wallarimma*’da ... *Šarwantašša* dağı ... ve (ben) ona bir adam yolladım ... (söyleyen) ... ‘ve *Arinna*’nın *Güneş Tanrıcısından*’ ... o gitti ve ona ... (askerler/birlikler) ... henüz harekete geçmediler ... ve bana ... (Majeste?)ye ...” “... bir adam tekrar ... **Lukka memlekeleri** ... **Fakat Lukka memlekeleri(nin hepsi)** ... *Walma* memleketi, *Watta-.* memleketi, [... memleketi] ... *Nahita* memleketi, *Šalluša* memleketi [... memleketi] ... *Šanhata* memleketi *Šurimma* memleketi [... memleketi] ... *Walwara* memleketi, *Hawali* memleketi [... memleketi] ... *Inaššara* memleketi onun (=GIS¹⁸TUKUL) topuzuna/ topuzu için b[rakıldı] ... (Ancak o) *Kuwalapašša* memleketine gelmeye devam etti ... hepsini yok etti ve onları [yağmaladı]. (Ve) yukarıda *Zallara* memleketi sınırdı [ve bu yanda] *Aşağı Memleket* sınırdı [ve bu yanda] *Harziuna* memleketi sınırdı ... *Ben Hattuşili* ... yendim ... taş (huwaši-taşı?) ...” “... *Ben* ... *fakat* ... *Kuwalapašša*’ya gittiler ... [fakat su] olmadı için susamışlardı ... çünkü susamış ...dt ... yapılacak bir şey yoktu [ve dediler ki] ... *İşnati* kentine gideceğiz ... *hediyel/övgü/minnet değil* ...” III.Hattuşili’nin zamanında da batı ve güneybatı problemlerle doluydu. Ele geçen küçük fragmanlar halindeki kral yıllıklarından da anlaşıldığı üzere; Lukka bölgesinde başlayan büyük bir ayaklanmanın giderek yayıldığı ve bu topraklardaki asi grupların Güney ve Güneybatı Anadolu’da bulunan Hitit egemenliğindeki küçük yerel krallıkları işgal ettiği görülmektedir. III. Hattuşili tarafından Ahhiyawa kralına yazılmış olan Tawagalawa mektubunda; Hititli kaçak Piyamaraddu’nun yaptıklarından bahsediyordu. Piyamaraddu, Muwattalli hükümdarlığındaki Hitit batı vasal eyaletlerine saldırıyordu ve bölgede Ahhiyawa kralının desteği ile ya da en azından göz yummasıyla hala etkindi. Gelişen bu olaylar sonucunda Hititler sefere hazırlanırken büyük bir grup isyancı, Batı Anadolu’ya (görünüşte) isyancı kaçakları almak (kabul etmek) için gelmiş olan Ahhiyawa kralının kardeşi Tawagalawa’ya sığınma isteğinde bulunmuştur. Piyamaraddu onların olasılıkla Ahhiyawa topraklarındaki yeni yerleşim yerlerini düzenlemek için Tawagalawa’ya getirmişti. Ancak Lukka halkı arasındaki bağlılıklar çözülmüş gibi görülmektedir. Çünkü Hitit hükümdarlığına sadık olan başka bir grup Piyamaraddu tarafından zorla anavatanlarından çıkartılmışlardı ve şimdi Hattuşili’nin onları kurtarmasını ısrarla istiyorlardı. Karşılık olarak Hattuşili, Piyamaraddu tarafından işgal edilmiş bölge üzerindeki Hitit otoritesini yeniden sağlamak ve bağımsızlığı oluşturmak için batıya sefere çıkmıştır. Bu isteksizlikle çıkılan seferde Piyamaraddu ile bir anlaşmaya varmayı dahi denemiştir. Bir ara Piyamaraddu görüşmeyi kabul eder gibi görünse de görüşmeler sona ermiştir: “*Šallapa*’ya geldiğimde bana bir adam gönderdi (şöyle dedi) ‘beni tebaana al ve beni *Tuhkanti*’ye gönder ve o beni *güneşim/majesteme* sevketsin.’ Sonra bende onu *Tartenu*’ya gönderdim (dedim ki) ‘git, onu savaş arabasında yanına al (yanında oturt) ve buraya getir!’ Ancak o, *Tartenu*’yu küçümsemi/hakir gördü ve ‘hayır’ dedi. Ama *Tartenu* kralın düzenli/uygun temsilcisi(?) değil mi? Elimi tuttu, *fakat* ‘hayır’ diye cevapladı(?) ve halkının önünde *aşağıladı/küçük düşürdü* ve ayrıca şöyle dedi; ‘bana hemen şimdi buradaki yerden bir krallık ver! *Vermezsen gelmem*’” (Tawagalawa Mektubu I 6-15 Garstang-Gurney 1959: 111; Bryce 1998: 321vd.). Hattuşili, Piyamaraddu’nun hareketlerini tamamen durdurmak için batıya doğru seferine devam etti. Bronz Tablette geçen Parha (Perge) ve Kaštaraya (Kestros) adlarına rastlanması ile Pamfilya bölgesi hakkında bazı önemli bilgiler elde edilmiştir. III.Hattuşili’nin yıllıkları arasında 3. yılına ait kayıta Şalluša ile Seluwius (Sel(l)uwon) eşitlenmek istenirken, Nahita kenti ise Lukka kökenli bir kabile olarak görülmek istenmektedir. Bu yıllık fragmanında Şalluša, Şanhata ve Şurimma kentleri Bronz Tablette de Parha ve Kaštaraya adlarından önceki satırlarda görünmektedir (Otten 1988: 12-13: öy.I 61): “Bronz Tablet öy.I 56-59: “(56) ... ona (*Hulaya* nehri memleketine) denize kadar olan yerden ise. (57) *Mata*, *Šanhata*, *Šurimma*, *Šaranduwa*, (58) *İştapanna*, *Šalluša* çiftliği(?), *Tatta*, (59) (ve) *Dāša* sınırdır. Bu yerler *Hulaya* nehri memleketine (ait olarak) kalacaktır”. III.Hattuşili yıllıklarındaki Şalluša ile Nahita kentleri Bronz Tablette geçmemektedir. Nahita ile Magidos eşitlenmek istenmektedir. Buna neden olarak, Bronz Tablette sadece Kaštaraya nehrine (Aksu çayına) kadar olan topraklardan bahsedilmesi gösterilmektedir (Otten 1988: 12-13: öy.I 61-64): “(61) *Parha* kenti tarafından ise ona *Kaštaraya* nehri sınırdır. (62) *Ve eğer Hatti memleketi kralı* ona alan çizerse (63) *ve Parha* memleketini silahla tutarsa, o (64) *Tarhuntašša* memleketi kralına (ait) kalacaktır”. Antalya’ya doğru uzayan Aksu çayı bölgesindeki topraklar anlaşma kapsamına alınmamış görünür. Nahita, Niğde-Andaval hiyeroglif yazıtında görülen Nahitiya ile eşitlenmektedir. Ancak, III.Hattuşili’nin yıllıklarında Lukka topraklarında Şalluša ile birlikte anılması da Nahita’nın yeri hakkında sorun çıkarmaktadır. Bronz Tablette (Otten 1988: 12-13, 36vd.: öy.I 56-58), Şalluša’nın deniz kıyısında bir yerde olduğu bahsinden dolayı; Nahita da ona yakın bir yerde olabilir diye düşünülmektedir. Güneybatı Anadolu’daki Lukka bölgesinde bulunan Hitit yer adlarının, bazı Likçe yer adlarıyla eşleştirildiği görülmektedir: Patara (Hit. ^{HERSAG}Patar = Lik. Pttara), Pinara (Hit. Pina = Lik. Pinale), Tlos (Hit. T/Dalawa = Lik. Tlawā), Ksanthos (Hit. Awarna = Lik. Arīna) ve Telmessos (Hit. Kuwalapassa = Lik. Telebehi), Kandyba (Hit. Hinduwa = Lik. Xākbi), Oinoanda (= Hit. Wiyanawanda) ve Termessos (= Hit. Attarimma) gibi. Ayrıca Zumanti, Wallarima, İyalanda, [Zumarri], Mutamutašša, Attarimma, Şuruta ve Huršanašša ile metin yeri ve bibl. için bkz. Savaş 2007: 680vd. ve dn.11, 12, 13; Forlanini 1988: 154vd.

Yasalarında Lu(w)iya Memleketi ile Arzawa Memleketi (Ünal 2002: 1vd.) farklı olarak anılmaktadır; bu da Luvicenin Arzawa topraklarında da kullanılarak bölge dili olduğuna işaret etmektedir.

M.Ö.2.bin başlarında Hititçe gibi bir Hint-Avrupa dili kullanan ve Luviler olarak adlandırılan halkların; “Luwiya” denilen Batı Anadolu’nun büyük bir bölümüne egemen oldukları görülmektedir. Bu ad genel anlamda kullanılmış olabilir. Ardından bölge için Arzawa adının da kullanılmaya başlandığı görülür. Hitit İmparatorluk dönemi için bu ad; Batı ve Güneybatı Anadolu boyunca uzanan toplu halde Arzawa Memleketleri Toprakları olarak bilinen birçok Hitit vasal devletini de içine almıştır. Bu toprakların çekirdeği Arzawa denilen krallıktır. Vasallığe dahil olan dört isim: “Mira-Kuvaliya, Şeha Nehri Memleketi, Hapalla ve Wiluša” görülür (Heinhold-Krahmer 1977: 150vd., 206vd.). M.Ö.14. ve 15. yüzyıllarda yaşanan bazı olaylarda, bütün Arzawa bölgesinde (de Martino 1996: 23vd., 41vd.) özel askeri amaçlar için konfederasyonların kurulduğu görülmektedir. Bazı küçük ve yerel Arzawa krallarının, Arzawa topraklarındaki gerçek yöneticiyle arasında zaman zaman karşılıklı olarak başrol değişiminin yaşandığı anlaşılmaktadır. Fakat bu toprakların birleştiğine ve tek bir kralın emrinde politik olarak birleşik krallık kurulduğuna dair hiçbir ipucu yoktur. Bununla birlikte Arzawa, Hitit krallığına karşı büyük askeri tehdit oluşturmuştur. Boğazköy’deki GÜNEYKALE/SÜDBURG ve YALBURT’taki (*Konya-Ilgın*) son keşiflerden dolayı, Hitit İmparatorluğu dönemine ait Anadolu hiyeroglif yazıtlarıyla ilgili bilgilerimiz önemli bir ölçüde artmıştır (Temizer 1984: 53-57; Özgüç 1988; Poetto 1993; Hawkins 1992: 259vd.; Hawkins 1995: 66vd.). Hitit İmparatorluğu’nun M.Ö.±1180’lerde yıkılışından sonraki dönemine işaret eden yeni bir buluntu da kil bir bulladır. Bulla üzerindeki mühür baskısında II.Šuppiluliuma ile çağdaş, Kargamış kralı Talmitēsub’un oğlu; Kargamış kralı Kuzi-Tešub’un adı vardır. Özellikle Tarhuntašša krallarının durumunu ve Kuzi-Tešub’un ünvanlarını açıklığa kavuşturarak, BRONZ TABLET (Otten 1988), YALBURT ve Boğazköy “GÜNEYKALE/SÜDBURG” yazıtları, KOCAOĞUZ steli gibi yeni buluşlar, Aksaray’ın doğusundaki BURUNKAYA’da ve Konya ovasının güneyindeki KIZILDAĞ ve KARADAĞ’da bulunan bir grup yazıtın (Hawkins 1992: 259vd.) daha

iyi anlaşılmasında yardımcı olur. Ender bulunan bu kanıtlar, Hitit İmparatorluğu’nun yıkılışından sonra Anadolu ve Suriye uygarlıklarındaki kesintinin, bilim adamlarının inandığı ve Boğazköy-Hattuša’dan çıkan Hitit tarihi kaynaklarındaki ani kesinti kadar topyekün ve yıkıcı olmadığını gösterir. Ayrıca çivi yazılı Hitit metinlerinde bahsedilen ‘tahta tablet yazıcıları’nın, tahta (balmumu) üzerine yazmış oldukları hiyeroglif yazıtlar ne yazık ki zamanımıza kadar ulaşmamıştır (veya henüz ele geçmemiştir). Ama ULUBURUN (Kaş) batığında ele geçen, fildişi menteşeli tahta tablet kasası ile benzer Mezopotamya buluntu örnekleri küçücük de olsa bazı ışıklar vermektedir. Bu nedenle metinlerin bu grubunu ana hatlarıyla ele almak bazı karanlık noktaların anlaşılması için önemli görünmektedir. Burada; GÜNEYKALE, YALBURT, EMİRGAZİ, HATİP, KÖYLÜTOLU, KIZILDAĞ-KARADAĞ Grubu ve BURUNKAYA yazıtlarını ana hatlarıyla sunacağım [Bunların yanı sıra şunu da belirtmek gerekir ki, Boğazköy’deki NİŞANTAŞ/NİŞANTEPE yazıtı ve EMİRGAZİ’deki yazıtlı altarlardan yeterince açık ve okunabilir değildir; fakat buna rağmen birçok önemli konuda ışık tutmaktadırlar].

GÜNEYKALE(/SÜDBURG) Yazıtı (II.Šuppiluliuma’nın Batı Anadolu seferi) (Savaş 2007: 688vd.)

Taş anıt-yapıda; Güneş Tanrısının kabartması ve II.Šuppiluliuma’nın yazıtlı kabartması bulunmaktadır. Hiyeroglif yazıtın ilk iki satırında ise; Batı Anadolu’da yer alan *Wıyanawanda*, *Tamina*, *Lukka*, *Masa* ve *Ikuna* kentlerine düzenlenen seferlerle ilgili bilgiler yer almaktadır. Burada; “kentler”, “bir dağ”, “Tarhuntassa bölgesi” ve “başarıyla tamamlanan askeri seferler” ile sonrasında gerçekleştirilen “askeri olmayan eylemler”in yer aldığı kentlerden bahsedilir. Yazıt; batıya düzenlenen “Askeri Seferler”; “İdari Önlemler” ve “Dini Görevler”in içeriği ile “Hitit egemenliği altındaki yerel kraliyet altyapısının düzenlenmesi” hususundaki uygulamaları anlatmaktadır. Yazıtta geçen olayların, bir yılda; savunma ve iletişim sisteminin yenilenmesi gibi önlemlerin ise ancak birkaç yılda yapılabildiği söylenebilir. Böylece son kısmın, anıtın fonksiyonu ile ilgili olduğu ortaya çıkar: DEUS.*202 *pa-ti-a* “yeraltındaki tanrısal taş/toprak yol”/“kutsal kuyu sunusu”.

Yazıtta geçen *ta₃waná-* (GÜNEYKALE: 1 §1a; 2 §4a; 3 §5; 5 §12a; 5 §14; YALBURT: 2 §2; 7 §2b; 11 §2; 12 §3; 13 §4a.) ifadesini, metnin adandığı kişi olan büyük kral II.Šuppiluliuma’ya göndermede bulunan bir yüceltme ünvanı olarak yorumlanmasından çıkmıştır. YALBURT metninde de geçen bu kelimenin “düşman” anlamına geldiği ve dolayısıyla “yüceltme ünvanı”nın yerine “düşman” karşılığı verilerek tercüme edilmesinin daha doğru olacağı düşünülmektedir. Son gözlemler, grupların, “*bir dağ*”dan ve “*batıdaki seferlerin başarıyla tamamlanmasından sonra gerçekleştirilen ve askeri olmayan eylemlerin yer aldığı kentler*”den oluştuğunu ortaya koymuştur².

Burada, metnin tamamının “Hitit egemenliği altındaki yerel kraliyet altyapısının düzenlenmesi” hususundaki “uygulamaları” anlattığı söylenebilir ve içeriğinin özeti şöyle verilebilir:

Askeri Seferler

§1. Wıyanawanda, Tamina, Masa, Luka ve Ikuna’daki düşmanlar teslim oldu(lar) ve memleketler Hitit kontrolü altına geçti.

Yönetimsel Önlemler

§2. Ele geçirilen memleketlerde, imparatorluğun savunma ve iletişim organizasyonu yenilenmiştir.

§3. Walma’nın alt bölgesinin kontrolü, bir askeri komutanın eline verilmiştir.

§4. Tarhuntassa bölgesi, askeri bir komutanın idaresi altına geçmiştir.

Dini Görevler

§5. Tanrılara içecek sunusu, yıllık olarak sunu kuyusunda yapılır.

Yazıt, batıya düzenlenen seferleri yüceltmenin yanı sıra, aynı zamanda idari önlemleri de anlatmaktadır³. Yazıtta geçen olaylar bir ve aynı yıla aittir (Hawkins 1990: 310vd.). Savunma ve iletişim sisteminin yenilenmesi gibi önlemlerin ise ancak birkaç yılda yapılabildiği anlaşılmaktadır.

II. Šuppiluluma ve Tarhuntassa ile Tarhuntassalılar Meselesi (Savaş 2007: 691vd.)

Hitit İmparatorluk dönemi yazılı belgeleriyle ortaya çıkan Tarhuntašša şehri ve memleketinin konumu, Hattuša’dan Lukka’ya olan güzergahın tam ortasıdır. Tarhuntašša’nın önemi ve yükselişi, II.Muwattalli zamanında başlamıştır. İzleyen tüm dönemlerde gücü daha da artmış; hatta bazı zamanlar, Hattuša’nın kaderinde dahi hayati bir rol oynar duruma gelmiştir (Singer 2001: 395vd.; Jasink 2003: 269vd.). GÜNEYKALE Hiyeroglif Yazıtındaki Tarhuntassa (Melchert 2002: 137vd.): ‘Yönetimsel Önlemler’ içeriğinde: §4: “*Tarhuntassa bölgesi, askeri bir komutanın idaresi altına geçmiştir/verilmiştir.*” şeklinde anılır. Birkaç önemli çalışması, çevirisi ve yorumları yapılmasına rağmen, Boğazköy GÜNEYKALE’deki II.Šuppiluliuma’nın Anadolu hiyeroglifli Luvice yazıtı, halen daha problemlerle doludur. Buradaki “Tarhuntassa” bahsi bu yazıtın ana konusu içinde önemli bir yer tutar ve beraberinde bazı sorular içerir:

² Woudhuizen, Hawkins’in batıdaki seferler sonucu barış yapılan memleketlerdeki kentlerin binalarının ele alındığını iddia etmesine karşı olarak, bu kentlerin, tek tek yer adlarıyla belirtilmediğini ancak yüceltici ünvanlar ve işlevsel karakterleriyle verilmiş olduğunu söyler. Sonuç olarak, çeşitli kent türleri ile karşılaşıldığı ve metnin tamamının yerel kraliyet altyapısının düzenlenmesi programı olduğu görülmektedir. İkinci kısım ele alındığında; Hawkins’in “bir dağ” olarak kabul ettiği şeyin diğer grupta Tarhuntassa’nın bir bölgesi olarak aynı sözcükle tekrar geçtiğini belirtmek ve dolayısıyla bu dağ adı, aslında Hitit İmparatorluğu’nun bir bölgesi olabileceği ve eğer böyleyse, bu adın fonetik *wa₃-*?-mi*’nin, Tarhuntassa’nın batı sınırında ve Lukka topraklarının doğusunda bulunan bir bölge olan Walma’yla özdeş olduğunun anlaşılabilmesi söz konusu olabilir.

³ Burada II.Šuppiluliuma’nın hükümdarlığının belli bir dönemindeki işleri ile karşı karşıyayız. Ayrıca, Deniz Kavimlerinin Büyük Hitit İmparatorluğu’na son vermeden önceki son büyük kralının (GÜNEYKALE yazıtından da anlaşıldığı gibi); Büyük Hatti memleketinin uzak noktalarına kadar uzanan topraklarının yönetimini kontrol altında tutabildiğini de göstermektedir. Bu arada, Tarhuntašša’ya gelince; kral Ulmi-Tešup, tahtına geçecek bir evlat bırakmadan ölmüştür. Büyük bir olasılıkla Ulmi-Tešup, tahtı Kurunta’dan M.Ö.13. yüzyılın 20-30’lu yıllarında devralmıştı diye düşünülmektedir. Edel 1976: 29; Edel 1994: 257vd.; van den Hout 1989: 98-99; 217-219; van den Hout 1991: 274vd.; van den Hout 1995: 1vd. Hükümdarlığı 20 yıl, belki de daha fazla sürmüş olabilir; dolayısıyla da tahtta yaşanan boşluk, M.Ö.12. yüzyılda 90’lı yıllardan önce yaşanmış olamaz. Metinde II.Šuppiluliuma’nın babası IV.Tudhaliya’nın başarılarından söz edilmemektedir. Bu konuyla ilgili olarak yine II.Šuppiluliuma’nın hükümdarlığının ilk yıllarında yaptırdığı -Alaşiya seferi ile ilgili NİŞANTAŞ/NİŞANTEPE yazıtı gibi- anıt yazıt vardır. Woudhuizen 1994-1995: 199vd. ve dn.225, 260; Klengel 1991: 224vd.; Houwink ten Cate 1992: 233vd.; Bryce 1998: 326vd.

§12-18:

“(Sonra ben Büyük Kral Suppiluliuma) Tarhuntassa memleketine hizmet eden düşmana boyun eğdirdim”

“ve (ben) bunu (benim) atalarımın kalan miras olarak uygun kıldım (/O (Tarhuntassa) daha öncesinden büyükbabalarını ve büyükannelerini/atalarını şereflelendirmedim).”

“Ancak orada büyük adam (kral konumu) için başka kimse bulamadım.”

“(Fakat, ben) Büyük Kral Suppiluliuma, boyun eğdirdiğim düşmana, Tarhuntassa memleketine bir yönetici/vali atadım.”

“(Ve bunun ardından) boyun eğdirdiğim düşmanın arabalı savaşçıları (da) (/savaş arabalarıyla birlikte) aldım.”

“(Ben Büyük Kral Suppiluliuma) Tarhuntassa(’ya) memleketine hizmet edecek başka) kentler inşa ettirmedim (/§16 [J.D.Hawkins:] *Tana şehrinin (ben) inşa etti(m)*).”

“Fakat (ben Büyük Kral Suppiluliuma); x x x kentleri/bütün kentleri (bu) kentten (yani Tarhuntassa’dan) sonra gelir (olarak ikinci derecede) saydım.”

“Tanrılara sunularda bulundum”

“(ve ben) bu (sunuları aksatmadan) kutsal Tanrısal-Yeraltı-Yolu yapısında her yıl yaptım/düzenledim.”

GÜNEYKALE yazıtının Giriş bölümünden sonra; Tarhuntassa’nın Güney Anadolu Krallığına değinen karışık bölümleri vardır. IV.Tudhaliya’nın YALBURT yazıtı ile GÜNEYKALE yazıtında görülen ve iki önemli terim olan: “Á+INFRA á-ka” ile “PUGNUS.PUGNUS” terimlerinin “dövüşme ya da kontrol altına (alma)” karşılığına gelmesi hususunu; askeri eylemlerden bahseden imparatorluğun çiviyazılı “yıllık”larındaki geleneksel yazım ifadeleriyle karşılaştırarak değerlendirmek gerekir.

Yazıtın sonundaki karmaşık ifadeleri farklı bir açıdan da yorumlayacak olursak: “II.Suppiluliuma’nın Tarhuntassa nüfusunun Kizzuwatna’daki Adana şehrine taşınmasını ve boşaltılan Tarhuntassa şehrinin tanrılara adadığını; bundan dolayı oraya kim yerleşmeye kalkarsa lanetleneceğini” anlattığı da düşünülebilir. Yazıtta, hiçbir fetih hareketine açıkça değinilmemektedir.

“Tarhuntassa (şehrini), X (şehrini), Y (şehrini) bağış olarak tanrılara verdim”: Bu cümle yorumlanacak olursa; Suppiluliuma, Tarhuntassa başkentini ve 2 şehri tanrılara adayarak, bu şehirleri tabu yapar ve insanlığın dışına çıkarır (bir tür lanetleme formülü uygular). §14-15’in öznesi: Suppiluliuma; nesnesi: Tarhuntassa’nın insanlarıdır. “(Ben) Suppiluliuma, Büyük Kral, Tarhuntassa’nın insanlarını uzağa gönderdim.” Burada, kralın bir uygulaması olarak; insanların sınır dışı edilmesinin yanı sıra başkent Tarhuntassa’nın tasfiye edilmesi de söz konusudur. “Tana şehrinin (ben) inşa etti(m)” çevirisine Adana ile kimliği önerilir ama Tarhuntassa’nın bir Adana’sının olup olmadığı bilinmediğinden dolayı; buranın, yeniden inşa edilmiş Tarhuntassa olduğu ifade edilir (Hawkins 1995: 42). GÜNEYKALE yazıtının son kısmı; askeri fetih yapmadan, II.Suppiluliuma’nın Tarhuntassa’yı tasfiye ettiği; kontrolünü garanti altına aldığı ve istediğinde de dağıtabileceğini göstermektedir.

YALBURT Yazıtı (IV.Tudhaliya’nın Lukka Seferi) (Savaş 2007: 693vd.):

Yazıtın özeti: “Giriş: Luwata yakınında bulunan ırmak bölgesindeki sefer; Ksanthos vadisindeki sefer”: özet-içeriğiyle, IV.Tudhaliya’nın Lukka/Likya seferini anlatır. Yazıt; ırmak bölgesindeki konumlarıyla Kuwakuwaluwa(n)ta, Kuwalatarna ve Talwa ile IV.Tudhaliya’nın EMİRGAZİ hiyeroglif altar-yazıtlarından biriyle de olan bağlantıya işaret eder. Bu seferle, İmparatorluğun güneybatı sınırı, Kaştaraya ırmağı boyundaki Parha’nın batısına kadar genişletilmiş; Ksanthos vadi-bölgesi, İmparatorluğa katılmış ve Anadolu yarımadasının bütün güney(batı) kıyı şeridinin kontrolü ele geçirilmiştir.

GİRİŞ

- §1. Büyük kral Tudhaliya IV’ün nişanı ve soyağacı,
- §2. Krallığın güçlü konumu için (Fırtına) Tanrı(sı) Tarhunt’a teşekkür,
- §3. Kutsal havuzun yapılmasındaki desteği için Tanrı <*463->Kuruntis’e teşekkür,
- §4. Lukka topraklarındaki Wiyanawanda’da askerlerin ve 100 savaş arabasının yerleştirilmesi,
- §5. Wiyanawanda kentinin ardında, uzaktaki düşman bir kente karşı eylemler,

[b o ş]

LUWATA YAKININDAKİ IRMAK BÖLGESİNDEKİ SEFER

- §6. Kuwakuwaluwa(n)ta yakınındaki ırmak bölgesi düşman oluyor,
- §7. Kuwakuwaluwa(n)ta yakınındaki ırmak bölgesi, askerler ve 100 savaş arabasıyla bozguna uğratılmış, fethedilmiş ve yok edilmiştir,
- §8. Kuwalatarna bölgesi teslim oldu ve haraca bağlandı,

[b o ş]

- §9. Tanrılara çeşitli adakların sunulması,
- §10. Yol olmayan dağ sıraları boyunca askerlerin ve atların toplanması,

KSANTHOS VADİSİ’NDEKİ SEFER

- §11. Pinata düşman memleketi oluyor,
- §12. Pinata bozguna uğratılıp yok ediliyor,
- §13. Awarna bölgesinden ganimetler alındı ve garnizon oraya kuruldu,
- §14. Talwa bölgesi teslim oldu ve haraca bağlandı,
- §15. Patara Dağı önünde sunuların sunulması,
- §16. Tudhaliya’nın atalarından hiçbiri, daha önce bu topraklarda bulunmamıştı.

[b o ş]

YALBURT yazıtının tercümesi:

1. (1,1) Güneş(im), Büyük Kral, “Labarna” Tudhaliya, Kahraman, Büyük Kral; Kahraman, Büyük Kral, Hattusili’nin oğlu; Kahraman, Büyük Kral, Mursili’nin [torunu],
2. (16-1b-2a) Fırtına Tanrısı(nın) adına/lütfuyla memleketin (bu kısmında) warpa-yı/sını doğrularım;
3. (16-2b) <yapı’yı> (Memleketin Geyik(/Kırların Koruyucu) Tanrısı Kuruntis(’in) adı(na)/lütfu(yla), (ben) Kahraman, Büyük Kral, (bu) kutsal havuzu yaptı(m).
4. (8)Efendim, Fırtına Tanrısı (benim)önümde koşarken (9-1a-b) (ben) Büyük Kral, Luka memleketi topraklarında (taş anıtlar/steller/kaleler) kurdu(m)

(ve) (Wiyanawanda(’da)) askerler yerleştirdi(m) (ve) 100 savaş arabası Wiyanawanda(’da).

5. (9-2) [..?..] Luka topraklarında düşman oldu.
6. (10-1-2) Ben, Labarna, uzak yerlerdeki(?) düşmanın kentine (Wiyanawanda’daki) kalelerin ötesine gittim.
7. (10-3) [Efendim,] Fırtına Tanrısı [(benim) önümde koştu].
8. (7) Irmak bölgesi memleketi mührü kırdı.
9. Düşman, Luwanda’ya (ait olan) sulak toprak parçalarını, ırmak bölgesini kuvvetlendirdi.
10. fakat ben 100 savaş arabası aldım.
11. (11-1) Efendim, Fırtına Tanrısı (benim) önümde koştu.
12. (11-2) Düşmana tekrar boyun eğdirdim (ve) onların kentini (yeniden fethettim).
13. (11-3) At(lılar) zafer kazandı.
14. Benim (yaya askerlerim), burada benimle birlikte (idiler) zafer kazan(dılar).
15. (17-1) (Kenti) imha ettim.
16. (17-2) Kuwalatarna’ya (ait olan) sulak toprak parçalarının bir kısmına [indim].
17. (6-1) Kuwalatarna(’da) kadınlar (ve) çocuklar, ayaklarıma kapan[dılar].
18. (6-2) Adamları beraberimde götürdüm, öküzler (ve) koyunlar boldu.
19. (6-2-3) Oradan [...] (8) fethettim.
20. Efendim, Fırtına Tanrısı benim [önümde] koştu.
21. (..?..) kutsal [..?..] verdim.
22. Onlara [..?..] verdim.
23. (İmparatorluk yapısı türünde bir yapı) verdim.
24. Büyük bir öküzü (kutsal sunu olarak) sundum.
25. Oradan kutsal dağ(a) ?-ta’ya (gittim).
26. Bu kutsal dağlara çıktım.
27. [(Bu dağlara) çıkmak için] (orada) yol yoktu,
28. (bundan dolayı) [ilerlediğim] yere yol yaptırdım.
29. (12-1) Savaş arabalarını (sürücülerini) yanıma aldım.

30. (12-2) Pinata, düşman oldu.
31. (12-3) Düşman(ın ordusu) Pinata('da) bütün gücüyle üzerime geldi.
32. (12-4) Efendim, Fırtına Tanrısı benim önümde koştı.
33. (13-1-2) Düşmanın (bu güçlerine) boyun eğdim (ve) Pinata'yı imha ettim.
34. (13-3) (Ardından) Avarna'ya gittim.
35. (13-4) Düşma(nın güçlerinden) 4000 (kuvvet/adamı) ve 100 sürücüyü (14-1) aldım
36. (14-2) (ve) karargahımı buraya kurdum.
37. (14-3) Büyük kral(ın) karargahı her zaman yerel yönetici/kral sağlayacak.
38. (14-4) Oradan Talawa memleketine indim.
39. (14-5) Talawa(da) kadınlar (ve) çocuklar ayaklarımın altına kapandılar.
40. (15-1-2) Adamları beraberimde <götürdüm>, öküzler (ve) koyunlar boldu.
41. (4-1a-b-c) Patara kutsal dağının önünde (bir sunu) verdim, (stel) diktim (ve) taştan kabartma anıt yaptım.
42. (4-2) Bu topraklarda Hatti'nin büyük krallarından, babam ve atalarımın hiçbirisi ilerle(ye)medi (gidemedi).
43. (4-3) Ancak, Efendim, Fırtına Tanrısı (*tarafından sevilen, ben Güneş(im), Büyük Kral*) benim için bunu yaptı (yapabilmemi/başarabilmemi sağladı).
44. (4-4) (Böylelikle) bu ülkeleri [yendim?]
- Tercümede; Kuwakuvaluwa(n)ta ve Kuwalatarna ile birlikte anılan bu yerlerin ırmak bölgesindeki

konumu yaklaşık olarak belirlenebilmektedir. *Talwa* ile birleşir görünen *Kuwalatarna*'nın EMİRGAZİ'den IV.Tudhaliya'nın bir hiyeroglif (altar) yazıtında daha geçmesi ile onaylanabilmektedir⁴.

IV.Tudhaliya, Lukka/Likya bölgesine bu seferi yapmadan önce; İmparatorluğun güneybatı sınırının, *Kaštara*ya ırmağı boyundaki *Parha*'ya kadar olduğu bilinmektedir (Ertem 1973: 107; del Monte-Tischler 1978: 121 ve 206; Otten 1988: VIII, 62vd.; ayrıca Güneybatı Anadolu tarihi coğrafyası için bkz. Freu 1980: 255vd.; Heinhold-Krahmer 1977: 1vd.; de Martino 1996: 5vd.; Forlanini 1988: 154vd.; Forlanini 1998: 219vd.; Woudhuizen 2003: 1vd.). İmparatorluğun güneybatıdaki sınırının, yapılan bu seferle (Bronz Tablet'teki açıklama dışında başka kanıt elimize ulaşmayan) *Parha*'nın daha da batısına doğru genişletildiği görülmektedir (Otten 1988: VIII, 62vd.) (*Parha* ise; Pamfilya'da Kestros civarındaki klasik *Perge* ile özdeşleştirilmek istenmektedir). YALBURT yazıtının yazdırıldığı dönemde sınırların daha da batıya genişletildiği; o sıralarda Ksanthos vadisinin de içinde bulunduğu bölgenin İmparatorluğa katıldığı ve etki alanının Indus ırmağı vadisine kadar genişletildiği anlaşılmaktadır. Böylelikle Hititler'in, (Anadolu yarımadasının) bütün güney(batı) kıyı şeridinin kontrolünü ellerine geçirdikleri görülmektedir (Poetto 1993: 75vd. ve haritalarına).

EMİRGAZİ altarlari (IV.Tudhaliya) (Meriggi 1975: No.19-22, 271-280, Tav.II-V; Eski dönemdeki bibl. için bkz. Masson 1979: 3vd.; Poetto 1993: 98vd.; Alp 1973: 11vd.; Masson 1979: 3vd.; Masson 1979a: 537vd.; Masson 1994: 55vd.; van den Hout 1995a: 561vd.; Hawkins 1995: 86vd.; Hawkins 2006: 58vd.; Woudhuizen 2002: 67vd.):

⁴ Masson 1979: 14, 36-37; Masson 1979a: 537vd.; Masson 1980: 106vd.; Poetto 1993: 81. Hitit çivi yazılı bir metinde *Talwa*, O.Carruba'nın görüşüne göre (Carruba 1978: 167) klasik Telmessos (bugünkü Fethiye) ile bağlantısı bulunan *Kuwalapašša* ile birleştirilmiştir. Bu kent Ksanthos Irmağı ağzının batısındaki Likya kıyılarında yer almaktaydı. Tal(a)wa ile ilgili her iki yerin ilk öğelerinin benzerliği dolayısıyla M.Poetto, Kuwalatarna'yı Kuwalapašša veya Telmessos ile özdeşleştirmeyi önermektedir (Poetto 1993: 81; karşılaştırmaya bkz. Masson 1980: 112 ve dn.18). IV.Tudhaliya'nın, müttefik kentleri savunması için ilk kez *Wıyanawanda*'nın dışına gitmesine göre (§5 *Wıyanawanda kentinin ardında, uzaktaki düşman bir kente karşı eylemler* ...); bir Orta Anadolu perspektifinden bu, Telmessos körfezinin kuzeyindeki Indus vadisine batıya doğru ilerlediği anlamına geldiği ve Indus Irmağı'nın doğu sınırında yer alan bir bölge olan klasik *Loanda* ile Kuwakuvaluwa(n)ta'nın özdeşleştirilebilmesinden bile destek almaktadır (bu görüşün verileri için ayrıca bkz. Zgusta 1984: *Loanda* altına). Kuwakuvaluwa(n)ta ve Kuwalatarna ile birleştiğinden ırmak bölgesi, Indus ırmağı vadisine de yerleştirilmektedir. Memleketin bu kısmından Pinata'ya ulaşmak için bir dağ sırasının aşılması gerekmektedir (§10 *Yol olmayan dağ sıraları boyunca askerlerin ve atların toplanması* ...). Bununla birlikte Kuwalatarna'nın genel konumunun, Ksanthos vadisi bölgesinde olması doğru olsaydı bile, Kuwalapassa yahut Telmessos ile özdeşleştirilmesinin doğru olamayacağı da düşünülmektedir. İlk olarak araştırmacıların büyük kısmı, Kuwalapassa'nın Pamfilya'daki klasik *Kolbasa* ile özdeşleştirildiğine ve bir başka Hitit çivi yazılı metinde bu yerin rotasının bulunduğu inandırıcı; ikinci olarak ayrıntı edici ilk öge *hwala*- kesinlikle klasik Kaunos, *Xbide*'nin Likya formuna karşılık gelmektedir, çünkü Kuwalatarna son kente atıfta bulunur görünmektedir. Karşılaştırmaya bkz. Woudhuizen 1994-1995: 173vd.; Hawkins 2006: 58vd.; Raimond 2004: 93vd.

Konya'ya 70km. kadar güneydoğuda bulunan ve “EMİRGAZİ altarlari” olarak literatüre geçen 5 Anadolu hiyeroglifli Luvice yazıt çok yıpranmış durumdadır ve okunması ile anlaşılması oldukça zordur:

1.] ...,
2. ve Sarpa Dağına (üzerine) á.CERVUS₃*463 koydu(m),
3. ve sonra kendim için bu steli/dikili taşı koydu(m).
4. (O) benim torunumun oğlu(dur) [...],
5. [...],
6. Bırak o bu stel için otursun/ikamet etsin!
7. Ve gelecekte bu stele hiç kimsenin zarar vermesine izin verme.
8. (Bunu) hiç kimsenin kaldırmasına izin verme.
9. Hiç kimsenin (buna) TARZANU- izin verme,
10. ve hiç kimsenin bu kelimelere darbe indirmesine izin verme.
11. (O) ki steli tanrılar için HWISTISA yapmıştır.
12. Bırak bu stel HWISTISA yapsın.
13. Ama eğer bir prens ...,
14. o TATU (için) büyük (olanlardan) TATU- olsun.
15. Ve herkes ... ondan (olsun)! (/Bırakın herkes ile-riye gitsin!)
16. Ama eğer birisi ona/onlara “Balta” Dağı(ndaki stellere) zarar verirse ..., ((MONS/DAG)...: eğer -ata dolaylı nesneyse, bu da Dat. Sing. olarak düşünülebilir, o halde, “üzerinde/için (?) Dağ...” (burada başka benzer altarlari de varlığından söz edebiliriz). Hawkins 1995: 96)
17. “Balta” Dağı ... TATU- olsun
18. Ve AVIS₂ kapıda (ve) memlekette yaşayacak (?).
19. Ama eğer stel (ise) *414-koyun MALUWA olsun.
20. Eğer birisi onu kaldırırsa,
21. *414-koyunun sahibi TATU- olsun ...,
22. o, *414-koyunu yeniden götürsün,
23. ve (onlara) kapı(da) tekrar versin.
24. Ama bu stellere zarar verecek olan kral,

25. veya onları tana/kutsal yapma(sın),
26. Onun için Arinna'nın Güneş Tanrıçası, Göğün/Cennetin Fırtına Tanrısı, Memleketin Geyik (/Kırların Koruyucu) Tanrısı, Tanrı Dağ Sarpa (ve) Tanrıça Ala kraliyetin altında olsun (?) (reddetmesin) *303('ün)(?!)
27. Ama bu steli *sabit* yapacak olan kral
28. ve (onlara) zarar vermeyecek.
29. O, Arinna'nın Güneş Tanrıçası, Göğün/Cennetin Fırtına Tanrısı, Memleketin Geyik (/Kırların Koruyucu) Tanrısı, Tanrı Dağ Sarpa (ve) Tanrıça Ala tüm gücüyle *sabit* yapsın.
30. Ve Tanrı Dağ Sarpa(sı) (üzerine) á.CERVUS₃*463 koyacak olan (o),
31. ya o [...],
32. ya o(dur) VITELLUS.*285 / VITELLUS.*285 olur (ise),
33. Ben/bana, Güneşim, Büyük Kral, Labarna, Tudhaliya kirletilmemiş/temiz bir *sunu/ri*[*tüel* ...] bırakınız derhal versin!
34. Bana bir *sunu/ritüel* vermeyen (o),
35. Memleketin Geyik (/Kırların Koruyucu) Tanrısı, Tanrı Dağ Sarpa [(ve) Tanrıça Ala ...] olsun.
36. Bana bir *sunu/ritüel* veren (o),
37. Memleketin Geyik (/Kırların Koruyucu) Tanrısı, Tanrı Dağ Sarpa (ve) Tanrıça Ala ondan önce zamanında (ve) ANARASUHA- ile koşsun!

HATİP Anıt-Yazıtı:

Konya-Karahöyük'e 5 km uzaklıkta, Hatip kaynakları üzerinde bulunan Hitit kaya kabartması: “CERVUS-ti MAGNUS.REX [HEROS *Mu*]wa-ta-li MAGNUS.REX HEROS INFANS” = “*Kahraman, Büyük Kral, [Mu]watalli'nin oğlu, [Kahraman], Büyük Kral, Kurunta*” olarak okunmaktadır (Ali Dinçol tarafından çözümü ve tüm değerlendirmeleri en iyi şekilde yapılan bu anıt ve yazıtın ayrıntıları için bkz. Dinçol 1998: 28vd.; Dinçol 1998a: 159vd.). Anadolu hiyeroglifleri ile yazılmış bu anıt-yazıttaki lejant, büyük kral Kurunta ile Tarhuntassa memleketi hakkında çok az da olsa, güzergah ve sınırları için önemli bilgiler vererek; Tarhuntassa ve Ikkuwaniya'nın bitişik

alanlar konumuna genel hatlarıyla işaret etmektedir. Bu anıt-yazıt, Hatti ve Tarhuntašša arasındaki sınırların yeniden belirlendiğini bildiren Bronz Tabletten sonra, bağlantılar ve ilişkiler hakkında bilgi veren en önemli belgedir. Bronz Tablete göre, Tarhuntašša kralı Kurunta ile Kargamış kralı protokolde eşittir. Ancak Hatip anıtında, Kurunta'nın kendisini tek taraflı olarak Büyük Kral ilan ettiği görülmektedir. Büyük Hatti İmparatorluğu için, güneybatıdaki uzak toprakların hakimiyeti açısından, Tarhuntašša'nın elde tutulması hususu ayrı bir hayati önem taşıyordu. Ancak anıtın yerinin Tarhuntašša olması konusunda ikna edici veya onaylayıcı herhangi bir başka belge bulunmamaktadır.

KÖYLÜTOLU Yazıtı (Savaş 2007: 698vd.):

Köylütolu hiyeroglif yazıtı; Konya Ilgın'ın 18 km kadar doğusunda, Köylütolu köyünün yaklaşık 5 km kuzeyinde bulunmuştur. Yazıtın ana hatlarıyla anlatımı şöyle verilebilir: “resmi olarak Sauskakuruntis adı verilmiş büyük kralın ve sarayın bulunduğu Titarma şehrine karşı gerçekleştirilmiş bir askeri hareketi anmaktadır”:

1. (Görevlinin) athlar[ı] [...] zaman,
2. fakat büyük kralın adına Attarima'yı aldım.
3. Onun(?) [...]na borçlu olarak benim (askerlerim) [...-di] kent(te) ve evler(inde),
4. büyük kral soyumun adını yaptı o ki (daha önce de ona aitti), bir kahraman(ınki kadar) güçlüdür
5. ve bunu onaylayacak/doğrulayacak *warpa*-(sı) (içinde)
6. Koruyucular memleketimizi korusun,
7. (böylece) Attarima'ya (ait olan) bu (kısımlar) güvende olsunlar!
8. Sauskakuruntis, prens, saray yetkilisi, koruyucuların komutanı.

Sauskakuruntis adı, Boğazköy-Hattuša'da bulunan dört mührün üzerinde de geçmektedir. Yazıttaki Titarma şehir adı, çivi yazısındaki Attarima'yla [*Lukka topraklarında ya da yakınında kuvvetli bir kent*] özdeşleşir gibidir. Ancak Attarima'nın Köylütolu'nun bulunduğu yerin civarında olduğu iddiası, benzer şekilde EMİRGAZİ'de bulunan hiyeroglifli altarlarda

da geçmeleri nedeniyle, Pinata ve Awarna'nın konumuyla da ilgili bağlantı kurdurtmuştur. Ancak bu bilgiler, (Köylütolu'nun batısında bulunan) YALBURT yazıtının verileri ile yeniden ele alınarak değerlendirildiğinde; Pinata, Awarna, Talwa ile Patar'ın konumu dikkat çeker hale gelmiştir. Ksanthos nehrinin geçtiği vadide bulunmuş olan bu yazıttaki; Talwa ve Patar'la ilgili olarak, Pinata ile Awarna'nın konumları, Ksanthos nehrinin geçtiği vadi üzerine lokalize edilmiştir.

Eğer, YALBURT ve EMİRGAZİ'deki anıt-yazıtlar, Lukka'nın uzağındaki bir kuşatmayı kutlama adına yapıldıysa; Attarima'nın Köylütolu'dan uzakta olması gerektiği konusunu yeniden ele alarak değerlendirmek gerekir.

KIZILDAĞ-KARADAĞ Grubu Yazıtları (Savaş 2007: 699vd.):

KIZILDAĞ 3: (DEUS)TONITRUS SOL₂ MAGNUS.REX *há+ra/i-tá*-*430-*sa* MAGNUS.REX URBS+*li* MAGNUS.REX HEROS INFANS URBS+*MI* *zi/a* AEDIFICARE

“Fırtına Tanrısı(nın) (Sevgili(si)/tarafından sevilen), Kahraman, Büyük Kral, Mursili'nin oğlu, Güneş(im), Kahraman, Büyük Kral Hartapu, bu şehri kurdu/inşa etti”.

KIZILDAĞ 4 (Poetto 1993: 22vd.; Poetto 1998: 469vd.; KIZILDAĞ IV parte destra, rr.1-2: “DINGIR^{GIR}TRH.TIPAS DINGIR-*n* 213 ^{WASU}*wa/i-s*₃ 82 “*Il dio T. celeste (e) tutti gli dèi vennero favorevolmente*”; KUR 213¹⁰*mu-tá* 160 “*cosicché (l il quale?) [scil. Hartapus] conquistò tutto il territorio*”):

§1. SOL₂ MAGNUS.REX *há+ra/i-tá-pu-sa* MAGNUS.REX HEROS (DEUS)TONITRUS AMPLECTI URBS+*li* MAGNUS.REX HEROS INFANS

§2a. (DEUS)TONITRUS.CAELUM DEUS-*na* *430 (BONUS₂)*wa/i-sà-ti*

§2b. REGIO *430 (*273)*mu(wa)-tá* REL

§2c. *ma-sà*(REGIO) AQUILA-*na mu(wa)-tá-à* ((§2c) *ma-s*₃^{KUR} *ar*_x-*n mu-tá-à* “(and) conquered the country Masa forever” (§3) ^{K1}*x-s*₃-16[0+*r*] 213 UR.LUGAL ZITI *ti/a*₅-*wa/i-na*₅ 97.298(.2) 55.1/TÀ ^{DINGIR}TRH.TIPAS “the Great King,

Man, Tawana, 97.298(.2) took all the territory by (grace of) the celestial Storm-God.” Poetto 1998: 469vd.)

§3. TERRA-*x-sà*-32[9+*ra/i*] *430 MAGNUS.REX VIR { *416= } *ti/a*₅-*wa/i-ní* VITELLUS.*285 CAPERE/*tà/TÀ* [(DEUS)TONITRUS].CAELUM

§1. Fırtına Tanrısı(nın) (Sevgili(si)/tarafından sevilen), Kahraman, Büyük Kral, Mursili'nin oğlu, Kahraman, Güneş, Büyük Kral, Hartapu:

§2a. (Kutsal) Göğün Fırtına Tanrısı(nın) (ve) her tanrı(nın) yardımıyla/lütfuyla (/bütün tanrıların erdemiyle)

§2b. her memleketi fetheden (o)

§2c. (ve) Masa memleketini (de sonsuza dek/ebediyen) fethetti,

§3. Fırtına Tanrısı(nın) Sevgili(si)/(tarafından) sevilen, İnsan/Adam/Bey, Büyük Kral, bütün düşman (= *ta*₅*wana*) toprakları(nı)/bölgeleri(ni) aldı(m)/fethetti(m).

KIZILDAĞ 5: URBS[+*li*] MAGNUS.REX HEROS [...

“Mursi[li] , Büyük Kral, Kahraman [...].”

KARADAĞ 1 (Alp 1974: 22 (Pl.IX); Meriggi 1975: No.12, 266vd.; Hawkins 1992: 265vd., 275; Hawkins 1995: 103vd.; Hawkins 2000: 436vd.; Poetto 1993: 22vd.; Poetto 1998: 471vd.):

§1. *zi/a-ti* TERRA-*i(a)* (DEUS)TONITRUS.CAELUM (DEUS)MAGNUS.MONS

DEUS-*ní* *430 SOL₂ MAGNUS.REX *há+ra/i-tá-pu-sa* MAGNUS.REX *468

§2. REGIO *430 REL-*sa* (*273)FORTIS-*tá*

§3. (DEUS)TONITRUS.CAELUM [DE]US-*ní-ha* [...

§1. Bu yeri de; (Kutsal) Göğün Fırtına Tanrısı(nın) Sevgili(si)/tarafından sevilen), (Kutsal) Büyük Dağ Tanrısı (“İlahi Büyük Dağ”: Karadağ silsilesini temsil ediyor olabilir.) (ve) her tanrı(nın)/bütün tanrıların yardımıyla/lütfuyla/erdemiyile), Güneş(im), Büyük Kral, Hartapu

§2. Her memleketi fetheden (o),

§3. (Kutsal) Göğün Fırtına Tanrısı ve her tanrı(ya/için?) [...

(= §1-3: (Kutsal) Göğün Fırtına Tanrısı(nın) Sevgili(si)/tarafından sevilen), (Kutsal) Büyük Dağ Tanrısı (ve) her tanrı(nın)/bütün tanrıların yardımıyla/lütfuyla/erdemiyile), her memleketi fetheden (o), Güneş, Büyük Kral, Hartapu..., Bu yeri de (toprakları/bölgeleri) (Kutsal) Göğün Fırtına Tanrısı ve her tanrı(ya/için?) [aldı(m)/fethetti(m)]).

BURUNKAYA (Alp 1974: 17vd. (Pl.II). Hawkins 1995: 103vd.; Hawkins 2000: 437vd.):

§1. *zi/a*[-*ti*] TERRA-*i(a)* MAGNUS.REX *há*[+*ra/i*]-*tá-pu-sa*MAGNUS.REX(DEUS)TONITRUS *x-zi/a* URBS-*li* MAGNUS.REX HE[ROS...

§2. ...

(§3².) ... *t*]u-*pi+ra/i*

§1. Bu ye[ri(de)]; (Kutsal Göğün) Fırtına Tanrısı(nın) Sevgili(si)/tarafından sevilen), Kahr[aman], Büyük Kral, Mursili[('nin oğlu)], Büyük Kral, Hartapu:

§2. ...

(§3².) ...] o vur(du/acak).

[(?=) §2. Her memleketi fetheden (o), §3. (Kutsal) Göğün Fırtına Tanrısı ve her tanrı(ya/için?) bütün düşman toprakları/bölgeleri aldı(m)/fethetti(m)/vurdu(m)].

Maša ile ilgili çivi yazılı Hitit metinleri:

KUB XVII 35 ay.III 9-15 (CTH 525.2) (Gurney 1977: 27; Haas 1994: 688vd.; Hazenbos 2004: 244vd. (Bu ritüel metninin içeriğindeki canlandırmanın; Hint-Avrupalıların Anadolu'ya gelişlerine dair bir sahne oyunu olabileceği de düşünüldüğü gibi; aynı zamanda Fırtına Tanrısının bronz silahının sağladığı üstünlük önemle belirtilerek Maša memleketi insanları ile hem rakip olmayı hem de yakın olmayı temsil ettiği görülmektedir):

“... (Sonra) genç erkekleri ikiye (gruba/takıma) ayırırlar; bir yarısını “Hatti şehrinin adamları”, diğer yarısını (da) “Maša şehrinin adamları”

olarak adlandırırılar. Hatti şehrinin adamları bronz topuzlar/silahlar tutar; Maša şehrinin adamları ise kamyş/kargı topuzlar/silahlar tutar. İki (takım) savaşırılar/dövüşürler ve Hatti şehrinin adamları galip gelirler/kazanırlar. Ve (savaşta, Maša şeh-
rinden bir adamını) esir alırlar ve onu tanrıya sunarlar (adarlar/kurban ederler) ...”

KUB XV 34 öy.I 58-63 (CTH 483.I.A) (Haas-Wilhelm 1974: 188-189):

“[Alaš]iya memleketinde, Alziya memleketinde, Papahhi memleketinde, Kummanni memleketinde, [Hayaš]a [memleketinde], Lulluwa memleketinde, Arzawa memleketinde, [...memleketinde, ...-w]a memleketinde, Talawa memleketinde, Maša memleketinde, Galkiša memleketinde, [Kunt]ara [memleketinde], Iyalanti memleketinde, Wiluša memleketinde, [...]x-ya [memleketinde], Luhma memleketinde, Šappuwa memleketinde, [...] memleketinde, Partahuin]a [memleketinde], Gašula memleketinde, Hi[muwa] memleketinde, Lalha memleketinde, ...”

Bo 6754 r. Kol. 2-10 (CTH 242) (Siegelová 1986: 272-273):

“... ile [... Maš[a] şehri adamı [... Maš[a] şehri halkı/insanlarına [... ^mPidumili’ye 2 bak[ır ... ^mMaraššanta kontrol et[ti. ... [I ba]kır ANGU-RINNU (evde kullanılan bir gereç/alet) 1 bakır[... Puhanda [seh]ri, 5 bakır x-[...[x]x bıçak ^mŠinme-x-x[...^mTa]kišarruma[...”

KBo IX 94 1-10 (CTH 250) (Siegelová 1986: 282 ve dn.1):

“... ^mMaša-[x(‘dan) bakı]r orak, ... ^mUtt[i-x(‘den) bakı]r orak, ... ^mKa[-x(‘den) bakı]r orak, ... [...](-x şehri)] adamlarından/halkından [ba]kır mızrak, ... ^mHattili(‘den) bakı]r orak, ..[(-x’ten)] 1 bakır[... , ^mAlali[mi(‘den) bakır ora]k, ... Maša [šehri adam-larından/halkından... , ...x-al-x(‘den) ...”

KUB XL 96+KUB LX 1 (Bo 1016) r. Kol. 2-29 (CTH 242.5) (Siegelová 1986: 276-281; Klengel 1999: 250 [A44]):

“I keten elbise... I ağırlık ... I bakır kadeh güm[üş/alt[ın kaplı(?)): Ma[ša] şehri [halkı/

insanl]arı(ndan); I (külçe) bakır talent (ağırlık), x bakır boru, I bakır kadeh, I hazila-[ölçüsü: [Kizzu]watna(?) memleketi halkı/insanları(ndan); I (külçe) bakır, I keten elbise ... yatak elbisesi (/takımı): Tanrı(ça) I[štar’a] teçhiz edildi/donatıldı(?); I yay, 10 ok Pišate <şehir> adamı(ndan) ... ^mKI.^DUTU kontrol etti. I (külçe) bakır tale[nı] (ağırlık), 60 mina[... Madenciler/demirciler ayırır]la[r/bölerler. x bakır bo]ru, hapuna[-kabı ... ^mHešni, Prens, kontrol [etti. x] bakır boru, teçhizat/gereç[... I bakır boru: elçi/diplomat baş MEŠED[I](‘den); Pihašša-A.A[kontrol etti. 3 bakır kadeh: Maša şehri halkı/insanları(ndan) [^m]x-walhuw[a kontrol etti. 2 bakır orak: Zi[p]paššana şehri marangozları(ndan); ^m[x... kontrol etti. ... (Zagapura şehri halkı/insanları, ... Tah/Tuh-x şehri halkı/insanları, ... Hatitešpa şehri halkı/insanları, ... Kammama şehri halkı/insanları, ... Piggauzz[a] memleketi şehri halkı/insanları”

KUB XL 95 öy.II 1-18 (CTH 242) (Savaş 2006: 57 dn.145; Siegelová 1986: 266vd.):

“I (külçe) bakır I (talent) ağırlığında, 3 rit[on] boncuk ½ BÂN boncuk: Maşalı adamlar/halkı (onu teslim etti). Šaliqqa (onu) kontrol etti. 3 (külçe) bakır, x mızrak(lar), 2 kargı/cirit, 5 yay, 100 ok ucu [demirci](/yazman) Pihamuwa için (verildi), Takišarruma ve Zuzu[li] bunu teslim aldı (kontrol etti). (5) I (külçe) bakır, 3 riton boncuk, ½ BÂN boncuk parwala-halkı/insanları kral(a) verdi. 3 külçe bakır, x talent kalay, 2 d[em]ir (/bakır) boru, 6 bakır orak, 5 bakır wakšur-kabı ve 2 boğa riton bon[cuk], ½ BÂN bon[cuk parw]alahalkı/insanları ek olarak kral(a) verdi. Zuzu[li] ve [Huw]amiti bunu kontrol etti. 74 (külçe) bakır, herbiri [x] ağırlığında (10) 9 mina []-x-anza: Tarhundapiya kontrol etti. 6 fildişi, I (parça) abanoz ağacı Iyarrapiya kontrol etti. 14 (parça) abanoz ağacı Pihamuwa kontrol etti (ve onlar) Šaripiya şehrine götürüldü. I (talent ağırlığında I külçe) bakır ayrıldı. 20 mina ağır[I]ğında x x] yaptılar. 6 mina zapišku[r]i; (15) Tarhundazalma kontrol etti; 15 mina (onları kullanmaları için) 10 adet z[apiškuri]; 7 mina şekelden 10 hançer yapıldı. ...”

KUB XXIII 21 öy. 23-30 (KUB VI 49) (CTH 143) (Goetze 1928: 166vd.; Bossert 1946: 30-32; Caruba 1977: 166vd.; Martino 1996: 41vd.; Laroche 1961: 59; Gonnet 1967: 107; Cornelius 1973: 266) (II.Tudhaliya’nın oğlu I.Arnuwanda’nın (M.Ö.1400-1370) yıllıklarından KUB XXIII 21, kendisi prensken, babası ile beraber Zunnahara, Adaniya, Šinuwanda, Ullita, Arzawa, Maša ve Arduqqa’ya karşı savaştığı anlaşılıyor.):

“[askerler/birlikler] sonra Maša memleketi (ve) Arduqqa memleketi (ile) savaşıma] Hullušiwianda dağı[na] gittiler; fakat [Hu]llušiwianda dağı gerçekten çok di[k/sarp/yamaç/yüksekt]i [ve] babam [kahraman⁵] büyük kral Tudhaliya (ile) ve [ben] büyük kral Arnuwanda (onları) takip ettik/arkalarından gittik [ve (o zaman)] tanrılar b[i]zim önümüzde koştular, [ve (biz de bu güçle)]düşman memleketini/askerlerini yendik; sivil tutsaklar NAM.RA) ile sığır (ve) koyunları [or]du ganimet (olarak) aldı.”

KUB XIX 10 (=BoTU 35 I 1vd.= D IV 11vd. [paralel KUB XIX 11 ay.IV 11vd.]) (CTH 40.II.E) (Güterbock 1956: 62vd., 65vd.):

([E I] 7-19: “Fakat büyükbabam yeniden güçlenmişti (toparlanmıştı/iyileşmişti) ve o Yukarı Memleketten aşağı geldi ve (ardından) Maša memleketi’nin askerleri (güçleri), Kamala memleketi, Hulana Nehri memleketi ve Kaššiya memleketine saldırmaya devam ettiklerinden, Büyükbabam (da) onları vurmaya gitti. Ve ardından babam da büyükbabamla savaş/sefere gitti. Ve tanrılar büyükbabamın önünde koştular (yardım ettiler). (Büyükbabam bu güçle) gitti ve Maša memleketi ile Kammala şehrini vurdu. Büyükbabam Kamala topraklarındayken, babam da onunla idi. Fakat arkadan/geriden Gaşgalı düşman yeniden silahlandı (ve saldırdı); ve babamın boş şehirlerde sonradan tahkim ettiği/güçlendirdiği kaleleri tekrar vurdular/yıkıldılar. ([D IV 29-31] 20-22:) Ardından büyükbabam Maša memleketinden geri [geldiği] zaman Kathariya memleketi ve Gazzapa şehrini ... vurmuşlardı/yıkılmışlardı. ...”

KUB XIX 39 = 2 BoTU 63 ay.III 8-14 (II.Muršili Yıllıkları: 12./23.? yıl) (CTH 61.II.8) (CTH 61 II.06 A. KBo XIX 76 + KUB XIV 20 (+) KUB XIX 39) Goetze 1933: 166-167):

“... .. (onunla) savaşmak istedim [onu bana gönder/ver!] Yaya (ve) arabalı savaşçılarını hazır tut/seferber et! Ve o (düşman) Maša şehri benim(le) savaşmaya başladığında (o) dostl[uk yapmadı/değildi] (ve) bana askerlerini (destek güç olarak) vermedi/göndermedi. [Ben Majeste/Güneşim (gidip) onu vuracağım ve sen bana, yaya (ve) arabalı savaşçıları yukarı getir! ...”

KUB VI 41 (CTH 68.D) II.Muršili ile (Arzawa) Mira-Kuwaliya Memleketi kralı Kupanta-LAMMA /Kupanta-Kurunta/Kupanta-Inara arasındaki antlaşma (Friedrich 1926: (95vd.) 106vd.; Beckman 1999: 74vd.; Ünal 2005, 98vd.):

§4 (B I 22-29; D I 30-33): “Önceden, Mašhuiluwa’yı Mira memleketinin tahtına oturttuğumda Mašhuiluwa bana şöyle söyledi: “Benim (varis) oğlum yok. Halk bize karşı söylenip durdu/homurdandı?: ‘Yarın öyle mi yoksa böyle mi olacak? Çünkü benim çocuğum yok. Kupanta-Kurunta benim kardeşimin çocuğu iken, onu bana çocuğum olarak verin. Onun benim çocuğum olmasına izin verin. Ve gelecekte ona bölgede Bey olması için [izin verin].’ Kupanta-Kurunta seni oğlu olarak Mašhuiluwa’ya [verdim]. Ondan sonra, Mira ve Kuwaliya memleketlerinin Mašhuiluwa’ya, Muwatti’ye ve sana yemin etmelerini sağladım. Bundan başka ben Majestem, Mašhuiluwa’yı korudum ve ona asla kötü davranmadım. Fakat Mašhuiluwa benimle kavga ederek Pitašša ve benim halkım Hattililer’i bana karşı harekete geçirdi ve bana karşı [savaş açacaktı].

§5 (D I 34-43): “Fakat ben Majestem, bu konuyu duyduğumda Mašhuiluwa’ya [asla] zarar vermek istemedim ve de ona kötülük yapmadım. Şöyle söyledim: ‘Gideceğim ve bu sorunu/meseleyi halledeceğim.’ Ondan sonra yola çıktım ve meseleyi çözmek/halletmek için gittim. Ve Šallapa şehrine vardığım zaman, (şöyle) yazdım: “Buraya, yanimal

⁵ Krş. ay. 2: [^mTu-jut-ha-li-ya-aš LUGAL.GAL UR.SAG.

bana gel!” Fakat, Mašhuiluwa kabahatini gördüğü/anladığı için, bu nedenle ben M[a]jeste]ye gelmedi ve benden kaçtı/kaçarak [Maša] memleketine gitti. (Bunun üzerine) ben Majeste (de) gittim ve Maša memleketini vurdum ve onu mahvettim/yok ettim.” §6 (D I 44-49; C I 6-11): “Ondan sonra ben Majeste, Mašhuiluwa’nın gittiği Maša şehri halkına (bazı liderlere) adam(ımı) gönderdim ve onlara şöyle yazdım/şunu bildirdim: “Mašhuiluwa bana yemin/ant vermiş bir adamdı fakat (buna rağmen) bana karşı geldi/kavga etti; halkımı bana karşı harekete geçirdi ve bana karşı savaş açacaktı şimdi de benden kaçtı ve sizin yanınıza geldi. Onu yakalayıp bana geri teslim/iade edin. Eğer onu yakalayıp bana geri vermezseniz; gelip sizi memleketinizle birlikte (topraklarınızda) yok edeceğim.” Maša memleketi halkı (insanları/liderleri) bunu duyduklarında (çok) korktular ve Mašhuiluwa’yı yakalayıp bana teslim ettiler. Onu (teslim) aldım ve ben Majesteye karşı işlediği suçtan dolayı onu Hattuša’ya götürdüm.”

SINIRLAR:

§9 (C I 29-35): “Bu tarafta Maddunašša şehri yönünde, Tudhaliya’nın kuvvetlendirilmiş/tahkimatlı ordugahı/kampı senin sınırın olacak. Ve diğer tarafta, Wiyanawanda şehrinin yer altı su yolu (^DKASKAL.KUR) senin sınırın olacaktır. Aura şehrinde öteye geçmeyeceksin. Bu tarafta Aštarpı Irmağı yönünde Kuwaliya memleketi (toprakları) senin sınırın olacaktır. Bu topraklar senindir, sen onu koru (ve sen onu koruyacaksın)! Aštarpı Irmağı ve Šiyanta Irmağı yönünde tek bir şehir kurmayacaksın. Eğer tek bir şehir bile kurarsan, yeminini bozmuş olacaksın ve düşman olarak gelip/saldırıp o şehri vuracağım.”

KBo XIV 3 ay.III 53-59; ay.IV 3-8 (CTH 40.II. F) (Sommer 1932: 14vd.; Heinhold-Krahmer 1977: 62vd.):

“Maša memleketi (ve) Karkiya memleketinden (daha) ileri gideceğim. Ancak; NAMRA’ları, kadını (karısını) ve çocukları(nı) ve evi[(ni)] burada serbest bırakacağım! Bu hususla/vesileyle/mesleyle/böylece kadını (karısını) ve çocukları(nı) ve evi(ni) kardeşimin memleketinde serbest bırakı.

Ve o, senin memleketini tesis edecektir? Ancak o, (bunun yerine) memleketime (devamlı) hücum eder/vurur!” (ay.IV 3-8): “... Hatti memleketi kralına düşman(san eğer; vazgeç) başka yerde ki bir memlekete düşman ol! Ve beni memleketime düşman olma (bunu yapsan iyi olur)! Eğer ki, Karkiya memleketi (veya) Maša memleketinde yaşayacaksan, oraya git! Ben Hatti memleketi kralı, Wiluša şehrine (bir) mesele/sözden dolayı düşmanız/düşman olduk. ...”

KUB XXI 1 §6 (A I 43-56); §11 (A III 3-15) (CTH 76[= A. KUB 21.1 + KUB 19.6 + KBo 19.73 (Ü7, 14-15) + KBo 19.73a = Otten, MIO 5 + FHL 57 (iii 1-3)] Beckman 1999: 87vd.):

“Fakat babam tanrı olduğunda, babamın [tahtına ben] oturdum; [ve] sen aslında [beni bir bey/yerel kral olarak ...] korudun. Ancak [Arzawa memleketinin adamları/halkı] bana karşı savaşa başladığında/giriştiğinde ve onlar [senin (de) memleketine/topraklarına ...] girdiklerinde, (işte) o zaman beni yardıma çağırdın. Ben de [senin yardımına] geldim. Ve Maša memleketini mahvettim/vurdum. [Ve Karkiya(?) memleketini de] mahvettim/vurdum. NAM.RA’ları, sığırlar(lar)ı(?) ve koyunları ... onları Kupta[(-)...] dağına ... (esir) aldım. Fakat senin için, [Alakšandu, ...] o memleketleri mahvettim/vurdum ... ve babana ... Hattuša’ya geri getirdim. Alakšandu ...” (§11 (A III 3-15:)) “Ordu ve arabalı savaşçılarıyla ilgili düzenleme/anlaşma şu şekilde oluşturulacaktır: Eğer ben Majeste, o şehirden; Karkiša şehrinde, Maša şehrinde, Lukka şehrinde veya Waršiyalla şehrinde (birinden) sefere/savaşa gidersem; (işte) o zaman sen de yaya ve arabalı savaşçılarınla beraber sefere gelmelisin (benim yanımda savaşa katılmalısın) veya bu şehirlerle savaşmak için bazı komutan/görevlileri gönderirsem; o zaman onunla da (benimle olduğu gibi beraber olup) sefere çıkmalısın/savaşa gitmelisin. Ancak, (tüm) bunlar Hatti memleketinin seni (uyman hususunda zorunlu tuttuğu) askeri yükümlülüklerdir... ..”

KBo XI 40 ay.VI 3-28 (CTH 682.2.A) (Otten 1961: 112-113; McMahon 1991: 114-117, 130-131; Savaş 2005: [12] ve dn.70-72; Savaş 2006a: 644):

“[Bir tuhur]ai-[ekmeği] (ve) bir harpi- [Majestemin] düzenli olarak avlandığı dağların tümü(ne); [Bir] tuhurai-[ekmeği] (ve) bir harpi- Majestemin düzenli olarak avlandığı Yukarı [Memleketin] dağlarının tümü(ne); [bir] tuhurai-[ekmeği] (ve) bir harpi- Mala nehrine, [bir] tuhurai-[ekmeği] (ve) bir kaburga Mammara nehrine, [bir] tuhurai-[ekmeği] (ve) bir kaburga Gurmaliya nehrine; [bir] tuhurai-[ekmeği] (ve) bir harpi- [Majestemin] düzenli olarak avlandığı Hurri memleketinin tüm dağları(na) (ve) [nehirleri(ne)], bir t[uh]urai-ekmeği (ve) bir sıyrılmış kemik (Itemiz et)(?) Majestemin düzenli olarak [av]landı[ğı] Arzawa [memleketinin] tüm [dağları(na)] (ve) nehirlerine, [bir tuhur]ai-[ekmeği] (ve) bir böbrek Majestemin düzenli olarak [av]landı[ğı] Maša [memleketinin] dağları(na) (ve) nehirleri(ne), [bir tuh]urai-[ekmeği] (ve) bir omuz/sırt Majestemin düzenli olarak [av]landı[ğı] Luqqa [memleketinin] dağları(na) (ve) nehirleri(ne), [bir tuhur]ai-[ekmeği] (ve) harpi- [Majestemin] düzenli olarak avlandığı Gašga memleketinin [dağları(na)] (ve) n[ehirleri(ne)], [bir tuh]urai-[ekmeği] (ve) bir böbrek [H]atti [memleketinin] (topraklarındaki) dağları(na) (ve) nehirleri(ne.) [Memleketlerin bü]tün Koruyucu Tanrıları için bir sunak masası/altar.”

KUB XV 35+KBo II 9 öy.I 8-13 (CTH 716.1.A) (Bossert 1946: 34vd.):

“Alzi(ya) şehrinde bu tarafa, Papanhali şehrinde bu tarafa, [...-x-şehrinde bu tarafa], Kum-maha şehrinde bu tarafa, Hayaša şehrinde bu tarafa, [...-x-şehrinde bu tarafa], Karkiya şehrinde bu tarafa, Arzawa şehrinde bu tarafa, [...-x-şehrinde bu tarafa], Maša şehrinde bu tarafa, Kuntara şehrinde bu tarafa, [...-x-şehrinde bu tarafa], Ura şehrinde bu tarafa, Luhma şehrinde bu tarafa, [...-x-şehrinde bu tarafa], Partahuina

şehrinde bu tarafa, Kašula şehrinde bu tarafa, [...-x-şehrinde bu tarafa], ...”

KBo XVI 53 öy.1-12, ay.27-49 [krş. paralel metin (CTH 824.1/562) KUB XXXIV 43] (CTH 824.2) (Kammenhuber 1970: 561(=506); Forlanini 1977: 215vd.; del Monte-Tischler 1978: 309):

“... soldan Parduwata şehrinde bastırır/çevirir/saldırır, sağdan Awina şehrinde bastırır ... [Huw]aluša şehrinde bastırır ve U-x[...] şehrinde ... İyawanta Nehri (memleketi) içini/e ve Kuwa]-liya⁶ şehrinde vurur ve T/Duša dağını [x-dağını (?)] ve Šapana dağını vurur; arkasından [Wašu]wata⁷ ... La(u)wanta şehrine, Ur[uru]wa şehrinde, Hap[uriya] şehrinde; bastırır/çevirir/saldırır. Tumanta şehrine, Auna şehrine gider (bastırır/çevirir/saldırır); ... Mazawanta (sıra)dağının arasından geçer/gider.-na’ya bastırır/çevirir/saldırır ve Paparziina memleketi ve [Uš]uha şehrinde vurur. Ušuha şehrinde vurur(ken) Huwaluša şehrinde sağdan bastırır/çevirir/saldırır. İyawanta dağına, Ša[pana] dağı arasından geçer/gider... (13-17 satırlarında Dušara dağı ve Hapuriya şehri ve Palunta şehirleri güzergah olarak devam ederek anılır). ay.27-49: ... aldığında; x-dağı(ndan) geçip x-şehrinde ... Maša memleketinden bastırır/çevirir/saldırır ... Hulteša şehri ... içine ... gider ... arkasından ... Happuriya şehri içine ... Šeraššatta şehri x-şehri ... Taripa şehri (ile) x-şehri ... -rita şehrinde vurur ... ve arkasından Wan[tara?] şehrinde ... Lukkaşı şehrinde içini ... bastırır/çevirir/saldırır; ancak onların ortasına aradan (girer) ... Hariyantana [Dağı memleketi] etrafında/bölgesinde vurur ... [x-şehrinde] vurur; Palunta şehri, x-šašla [şehri] ve Happuriya şehrinde içini (vurmak için) gider; Wa-x-ra şehrinde vurur ... ve Wiyali şehrinde de vurur ... (bölgeyi s)arar ve Hulteša şehri içine ... ve Ururuwa şehrinde (de) Happuriya (ve Maša(!)’yı vurur; ...ve Ummanda şehri müstahkem mevkinde/kalesinde ... La[wanda] şehri(nin) içini (vurmak için gider).”

⁶ Kırık olan yeri **Kuwalıya** olarak tamamlamayı teklif ediyoruz.

⁷ Kırık olan yeri **[Wašu]wata** olarak tamamlamayı teklif ediyoruz. Krş. fragmanlar halinde oldukları için anlaşılması oldukça zor olan, III.Hattušili Yıllıklarında da Lukka adıyla beraber, Batı Anadolu’da bulunan birçok yerleşim yerinin adının arasında anıldığı görülür ((CTH 82) = KUB XXI 6. KUB XXI 6a. KUB XXXI 196y.II A1-11): “... Kral/Yardımcılar/Yedekler(?) ... ve ...-waš savaşı ... Hawaliya memleketi ... Nata(?) memleketi. Parha memleketi. Ha/urhašuwanta(?) memleketi ...-Sidawanta memleketi. Utim/hma memleketi ... ve (bütün) **Lukka memlekelerinin** hepsi ... savaştlar ve **Wašuwatta** ... (ve) Ha/urputtawana’yı aldılar ... Büyük Kral tekrar ...-madi ... ordugahtan ...-ya ... bir adam ... ve ...” Savaş 2007: 680vd. ile dn.11.

II.Muršili'nin Maša'ya karşı yapılan seferlerden bahsedilen bazı tabletlerin fragmanlar olması nedeniyle anlaşılması oldukça güçtür (Forlanini 1977: 217).

Muršili Yıllığı 167: Muršili bir generalini Maša'ya karşı (önceden) sevkeder.

Muršili Yıllığı 173: (II.Muršili'nin generali ve Muwattalli'nin saray Memuru [NH 114]) Aranhapilizzi ve (Prens [NH 860]) Nanaziti, Walkina ve Lalha şehirlerine karşı sevk edilir. KUB XIV 20 öy.I 19vd.: II.Muršili, Harziuna memleketinde durur/bekler; bir Prensini [Nanaziti?], Huwaluşiya memleketi şehrine karşı saldırtır/sevkeder.

KUB XXXIV 33: Aranhapilizzi, Huwaluşa (Huwaluşiya) memleketi şehrine karşı saldırtır/sevkeder; ardından Mu-... dağında...

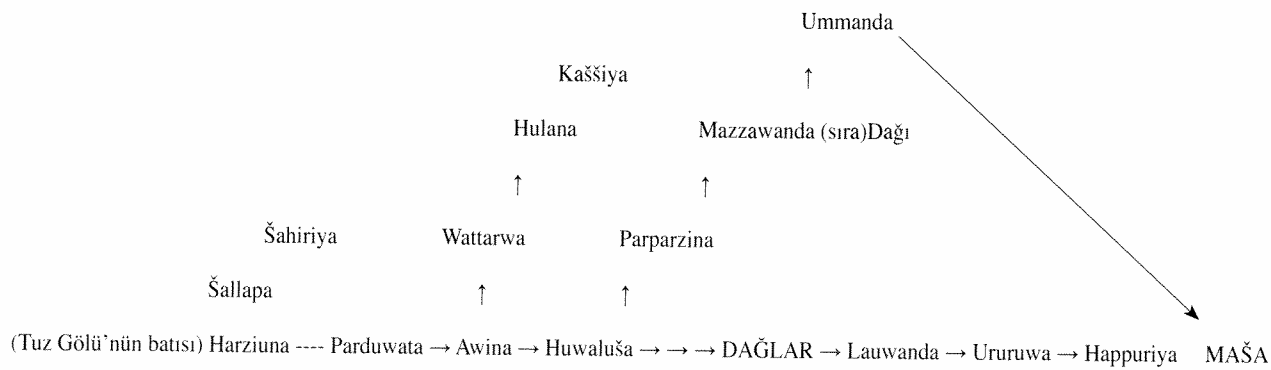
KUB XXXIV 33: Aranhapilizzi, Galpi ve Muranda memleketlerine karşı saldırlır.

Birçok dağ adları ile anılarak yol alınan bu güzergah-taki dağlar veya tepelerin geçilmesinin zor olmadığı anlaşılıyor Ancak, Sultan Dağı= Hulluşiwanda Dağı'na gelince onun sarp ve dik olduğu özellikle belirtilmiştir. Sefer; ilerlemek suretiyle birbirini izleyebilecek şekilde saldırılara işaret etmektedir. Bazen de aynı yere tekrar dönüşler söz konusu olmuştur. Bunlar savaş taktiği veya önlem olarak da değerlendirilebilir.

Yukarıda tercümesini yaptığımız (KBo XVI 53 öy. 1-12, ay. 27-49) metinde geçen coğrafya adlarının sıralaması:

Parduwata	x-dağı
Awina	x-şehri
[Huw]aluşa	Maša
U-x[...]	Hulteşa
Iyawanta Nehri (memleketi)	Happuriya
Kuwa]-liya	Šeraššatta
T/Duşara dağı	x-şehri
x-dağı	Taripa
Šapana dağı	x-şehri
Wašu]wata	...-rita şehri
La(u)wanta	Wan[tara?]
Ur[uru]wa	Lukšaşi
Hap[uriya]	Hariyantana [dağı
Tumanta	[x-şehri
Auna	Palunta
Mazawanta (sıra)dağı	Wiyali
.....-na	Hulteşa
Paparzina	Ururuwa
Ušuha	Happuriya
Huwaluşa	Maša(!)
Iyawanta dağı	Ummunda
Ša[pana] dağı	La]wanda
Duşara dağı	x-šašla
Hapuriya	Happuriya
Palunta	Wa-x-ra

Metne göre Maša memleketine doğru izlenen yolların şeması (ayrıca ayrıntıları için Haritalar'a bkz.):

Değerlendirme

II.Muršili'nin Arzawa'ya ve Muwattalli'nin Lukka ile Milawanda'ya yapmış olduğu iki seferin verdiği bilgiler vardır (Macqueen 1968: 169vd.):

1.	2.
Šallapa	Šallapa
Aura	Waliwanda
Walma	Iyalanda
Aštarpa nehri	Aba[wiya]
Arzawa memleketi	Attarimma Milawanda
Apaša	

* Her iki seferin, her ikisine de Šallapa'dan geçişle birlikte, aynı genel yönde başlanmıştır. 2. olarak da; bu yolların Šallapa'dan sonra ayrıldığı görülmektedir. Šallapa dışında her iki yol için ortak şehir adı bulunmamakta ve her iki listede yer alan tüm sonraki adların da Hattuša'dan aynı uzunlukta bir yol yürümeyle ulaşılan komşu alanlar şeklinde birbiriyle yakın bir biçimde gruplanması gibi bir durum ortaya çıkmamaktadır.

* Apaša yolu: Muršili'nin, Mira-Kuwaliyalı Kupanta-Kurunta'yla yaptığı bir anlaşmada; Aštarpa Nehri ile Kuwaliya Nehri sınırıdır ve Kupanta-Kurunta'nın buradan Aura'ya geçmesi yasaklanmaktadır. Bu sefer öncesinde Hitit toprakları Aštarpa Nehri'ne kadardır. Mašhuiliuwaš; Arzawa'da ittifak oluşturmuş olan ağabeyleri tarafından memleketten sürüldüğünden dolayı; Muršili, o Aštarpa nehrini geçtiğinde “*nehri geçip Arzawa ülkesine girdi*” diyebilmektedir. Dolayısıyla, nehir; seferden önce Arzawa'nın sınırı iken, sonradan Mira-Kuwaliya'nın sınırı durumuna gelmiştir.

* Diğer yol: Kralın seferinin ilk amacı, Attarimma'daki Lukkalı adamları desteklemektir. Attarimma gibi, aynı düşmanların saldırısına uğramış olduğu için; Iyalanda da, Waliwanda da Aba[wiya] şehri de tahminen Lukka memleketi içinde ya da yakınıdadır. Milawanda ise o dönemde Hitit kontrolünde olmadığı için Lukka memleketine yakın görünmektedir.

* İki yolun bağlantısı ve ortak elemanları: II.Muršili'nin Arzawa'ya saldırmasının nedenlerinden biri

de “*Attarimmalı adamlar*”dır. Attarimmalı adamlar Arzawa'ya kaçmış ve Arzawa kralı da onları iade etmemiştir; ayrıca Milawandalı adamları da isyana kışkırtmıştır. Olaylar; Arzawa sömürgesinin ve Lukka memleketinin birbirine yakın olduğunu göstermektedir. *Bunların birbirinin hemen yanında olduğundan emin olunamamaktadır. Sınırların yeniden çizilmesinde ortaya çıkan doğruluk payı dışında etkin politikayla ilgili bir bulgu ya da belli sayıda adamın düzenli şehir veya ana yollardan uzakta, tepeleri takip ederek düşman bölgesini geçmiş olmasının mümkün olacağına dair bir iz ise görünmemektedir.*

* **Diğer bağlantılar:** Šeha Nehri memleketi kralı Manapa-Tarhunta, Arzawa'yı Muršili'ye karşı desteklemiş; Mira, Hatti ve Arzawa'dan kaçan esirler sorun olmuştur. Bu durum; üçüyle bitişik bir sınır ve Šeha Nehri memleketinin hangi yönde aranacağına dair bir fikir vermektedir. Muršili'nin Arzawa seferinden dönerken Šeha Nehri memleketinden temsilcilerle Mira'daki Hitit sınırında şehir olan Aura'da karşılaşır: yani Mira ile Arzawa komşu gibi görünmektedirler. KUB XIX 5'teki mektup; Manapa-Tarhunta'nın, Atpa'yı bey yapan Milawandalı Piyamaraddu tarafından utandırıldığından bahsetmektedir; bu da, denizle Milawanda'nın ve diğer bir yolun bağlantısına işaret etmektedir. Wiluşalı Alakšandu'dan, Šeha Nehri memleketi ve Arzawa'yı kontrol altında tutması istenmiş ve IV.Tudhaliya; Arzawa, Šeha Nehri memleketi ve Lukka memleketindeki Wallarimma'ya saldırmıştır. Šeha Nehri memleketinin yeri; iki yer arasında olabilir. II.Muršili zamanında, Arzawa'da bulunan Manapa-Tarhunta'nın çekilmesi sırasında Lukkalı adamlar Šeha Nehri memleketinden geçerek Arzawa'ya kaçmışlardır.

* Manapa-Tarhunta'ya, Šeha Nehri memleketi ile Appawiya memleketinin verildiği anlaşılmaktadır. Šeha Nehri memleketi ile Milawanda bağlantısı görülebilir ve Hitit kralının Milawanda'ya gitmeden önce konaklamış/dinlenmiş olduğu metnin kırık yerindeki Aba... yani Abawiya/Appawiya adını hatırlatabilir.

* Wiluşa şehri de düzenleme içine alınabilir. Bu ülke, Hititler'e bağlıdır; Arzawa'nın etki bölgesindedir ve Hitit arazisi ile ortak olan bir sınırı

destekler görünmektedir. Anlaşmanın 14. bölümünde Karkışa, Maşa, Lukka ve Warşiyalla “senin yönünde” şeklinde belirtilmiştir. Karkışa, Maşa, Warşiyalla ve Lukka önceden düzenleme içinde yer almıştır. Wiluša kralı da Šeha Nehri bölgesi ve Arzawa’daki isyanı duyabilecek bir konumdadır. 17. bölümde ise; Alakşandu’dan Mira kralını koruması istenmesi de; bir bağlantıyı gösterir. Wiluša’nın hem Apaşa yolunda hem de Wilawanda yolunda görülmemektedir. Her iki yolda da Wiluša’dan geçmemek için bir sapma yapılmış ve böylece her iki durumda da Hitit kralının dost ülke topraklarından geçişine imkan oluşturmuştur.

- * Şallapa: Şallapa; Yağrı Höyük’te bulunmuş olduğu söylenen bir Hitit kabartmasıyla da ilişkilendirilmek istenmektedir. Sakarya’nın batısında fakat Sivrihisar Dağları’nın doğusundaki bir alan, Şallapa’nın Lawaşa Dağı yakınındaki Şehiriya Nehri’ni geçtikten sonra ulaşıldığını belirten metinler de uyum aranmaktadır. Bir alternatifte; Kulu’nun batısındaki Karaca Dağ’ın doğu yamaçlarındaki surlu şehir “Yaraşlı”dır. Bu yerleşim Tuz Gölü’nün kuzey yakınında hakim bir pozisyon taşımakta ve Murşili’nin Kargamış’tan bir ordu ile gelen Šarri-Kušuh’u karşılaması için de uygun koşullara sahip bir yer görünümündedir. Bu hükümdarların Şallapa’da bulunduğu gerçeğinden hareketle, Karkamış kralının Kizzuwatna’dan geldiği, Torosları Kilikya kapılarından aştığı, buradan batı-güneybatıyı vurduğu ve Tuz Gölü’nün kenarından dolaşarak Aşağıya Memlekete ulaştığı anlaşılmaktadır. Batı yolu daha kolay olmakla birlikte bu yol üzerinde eski izleri belirten bir dizi küçük yerleşim bilinmektedir.
- * Hapalla: Tudhaliya yıllıklarında Lukka memleketi ile olan bağlantı metnin kırık yeri nedeniyle anlaşılır değildir. Madduwatta; iki sınırda da sefer yürütmüş ve Hapalla’yı, Hitit kralına teslim etmiş. Lukka topraklarındaki zaferlerine devam etmiştir. Madduwatta, Šiyanti Nehri memleketindeki (=Mira-Kuwaliya?) seferlerine başladığında, Hatti memleketine yakın bir yer belirtilmiştir. Hapalla’ya Aşağı Memleket yönünden saldırılmıştır. Madduwatta, Hapalla’yı kendine bağladıktan sonra Pitaşsa’da bir isyan başlatmış ve Hitit kralı da Şallapa’dan güçlerini ona karşı yollamıştır. Pitaşsa’nın da Tuz

gölünün batı veya güneybatısında bir yer olduğu düşünülmektedir. Hapalla; Pitaşsa ile Aşağı Memleketten sonradır ve Şallapa da buraya karşı hareket düzenlemek için olası bir üs görünümündedir.

- * Yazılı belgelerin verileri; Maşa ve Karkışa’nın, Wiluša “yönünde”ki bağlantıyı ve Wiluša ile Lukka memleketi yakınındaki bir alanı işaret etmektedir. Šeha Nehri memleketinden Manapa-Tarhunta’nın, Karkışa’da rehin tutulmuş olmasına rağmen; bahsedilen memleketlerin ortak bir sınıra sahip olduğu belirtilmemektedir. Maşa ve Karkışa’nın, Piyamaraddu için tarafsız memleketler olduğu; Hatti memleketi ile Maşa memleketine olan yakınlığı görülür ancak çok açık değildir. Mira kralı bir kez Maşa memleketine kaçmış olmakla birlikte bu durum iki memleket arasında kesin ve bir tek sınırdan çok dostluğu desteklemektedir. Belgelerdeki Listeler sıralamasını yaptığımızda; Maşa, Arzawa ve Lukka memleketindeki İyalanta arasına yerleştirilebilmektedir. KBo XI 40 VI 14-23’te de burası Arzawa ve Lukka arasında bulunmaktadır.
- * Šeha Nehri memleketinden Manapa-Tarhunta ile Hatti sınırı arasında sorun yaşanmıştır. Maşa ile Karkışa’nın; Hattuşa’dan batıya doğru uzanan güzergahta, güneybatı yönünde ortalarda yer aldığı; ancak beraberinde birçok karışıklığın ve belirsizliğin de bulunduğunu görüyoruz. Piyamaraddu, Maşa ve Karkışa’yı hedef alarak saldırmak istemiştir. Ardından Šuppiluliuma hakimiyeti sırasında Maşa memleketinin, Hulana Nehri memleketi ve Kaşşiya memleketini istila ettiği anlaşıyor. Bu ülkeler de, kralın Gaşga’dan elde ettiği yerlerin listesi olan “Hattuşili’nin toprak listesi”nde: Pala, Tummana, Kaşşiya, Šappa, Hulana Nehri memleketiyle sonlandırılmış halde, Hitit anavatanındaki topraklara dahil edilmiştir. Eğer bu ülkeler Maşa memleketi tarafından “tekrar tekrar” istila edildiyse, Maşa memleketinin yeri batıda bunlara yakın olan bir yerde olmalıdır. Bu seferlerde Karkışa’dan bahsedilmemesi, Hatti’dan uzaklığını belirsizleştirmektedir. Ancak, Maşa ve Karkışa, genel anlamda Hititler’le dost görünmektedir. Manapa-Tarhunta düşmanlarından kurtulmak için Karkışa’ya kaçmış ve korunmuştur. Maşhuiluwaş da, Hititler’den Maşa’ya kaçmış ve teslim edilmiştir. Tüm bu eyaletler Kadeş savaşında, Hitit

müttefikleri olmuşlardır. Piyamaraddu da oraya sürgün edilmiş olmalıdır. Bununla birlikte, Alakşandu antlaşmasında bunlar potansiyel birer düşman da olmuşlardır. Bu genel dostluk veya tarafsızlık; bu yerleşimlerin ve Hatti memleketiyle ortak bir sınır paylaştıkları görüşünü desteklemektedir.

- * Aşsuwa konfederasyonunu 22 memleketin oluşturduğu görülmektedir; ancak IV.Tudhaliya’nın yıllıklarındaki bazı adlara diğer yerlerde değinilmemiş olsa da; bunlar Batı-Güneybatı Anadolu’daki yerlerdir. Bunların 1.si Lukka, 8.si Karkışa ile aynı olan Karakışa, 14.sü Warşiyalla ile aynı olup Wiluša kralına göre “senin yolunda” olarak belirtilen Warşiya ve 15.si ve 16.sı da KUB XXIII 21 ay. 31’de Karkışa ile bağlantılı bulunan yerlerdir (Bossert 1946: 24-32).
- * Maşa memleketi; Orta Hitit krallarından II.Tudhaliya’dan başlayarak, İmparatorluğun son kralı II.Šuppiluliuma’ya kadar Hatti için bazen mücadele edilen bir düşman, bazen de dost olmuştur.
- * ÇAĞDIN/AH/KÇAKÖY (tasvirli yazıt-stel, *Gaziantep*: (DEUS)TONITRUS TONITRUS(URBS) “*Tarhuntassa şehrinin Fırtına Tanrısı*”) stelinin Gaziantep’in güneydoğusunda ele geçmesi; GÜNEYKALE, KIZILDAĞ-KARADAĞ, BURUNKAYA ve BRONZ TABLET’in Tarhuntassa için verdiği bilgiler ile karşılaştırılınca; Tarhuntassa hakkında farklı ve düşündürücü yorumların ortaya çıkmasına neden olmaktadır.
- * KIZILDAĞ-KARADAĞ ve BURUNKAYA’dan adı bilinen Büyük Kral Hartapu’nun, Hattuşa’nın yıkılışı sonrasında değil; Hitit İmparatorluğunun

sonlarına doğru olan dönemlerde Tarhuntassa kralı olduğu görülmektedir.

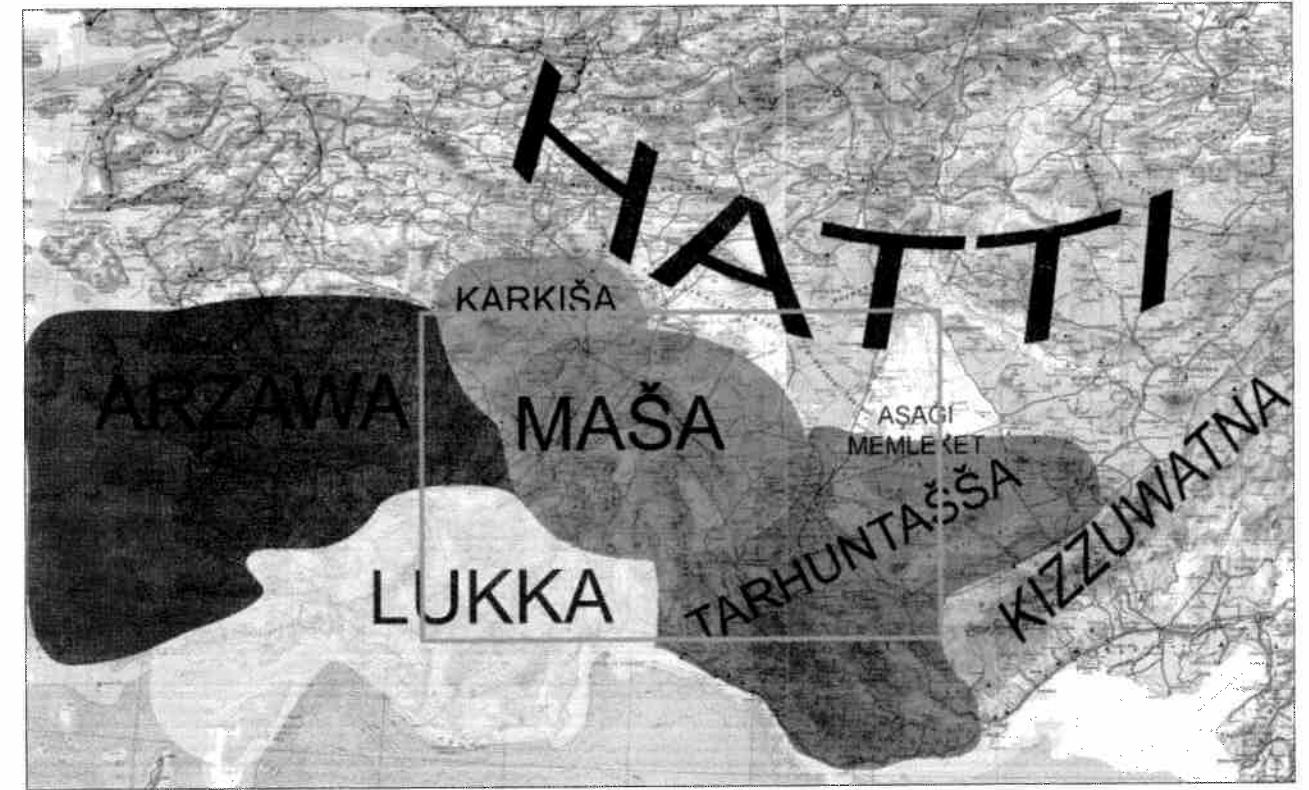
- * GÜNEYKALE §1b ve 4b.’de Masa memleketinin adı; Batı Anadolu’da yer alan “*Wiyanawanda, Tamina, Lukka, Masa ve Ikuna*” kentlerine dikkatle düzenlenen seferlerle ilgili olarak anılmaktadır. Bunun yanı sıra, KIZILDAĞ 4: §2c. “(ve) *Masa memleketini (de sonsuza dek)lebediyen fethetti*”, adlar, ünvanlar; kutsal armağan, her memleketin ve Masa memleketinin de işgal edildiğinin bildirildiği görülmektedir. Bu çok önemli hiyeroglif yazıt verilerini ve çiviyazılı metin bilgilerini değerlendirerek; Masa memleketinin yeri için: Tarhuntassa ile Lukka arasındaki bölgeyi öneriyoruz (bkz. Harita).
- * YALBURT yazıtında (4. ve 5.): “(Ben) *Büyük Kral, Luka memleketi topraklarında (taş anıtlar/steller/kaleler) kurdu(m) (ve) (Wiyanawanda(’da)) askerler yerleştirdi(m) (ve) 100 savaş arabası Wiyanawanda(’da), [..?..] Luka topraklarında düşman oldu.*” anlatımlarını; IV.Tudhaliya’nın Maşa memleketi topraklarındaki bu kutsal anıt havuzu yaptırıp, hemen Masa’nın sınır ötesindeki Lukka’dan bahsetmesine bağlıyoruz.
- * KUB XXIII 21’e göre: dik/sarp/yamaç/yüksek Hulluşiwanda Dağı’nda Maşa memleketi ve Arduqqa memleketi askerleri/adamları ile savaşmıştır. Dik ve çıkılması çok zor olan Sultan Dağı = Hulluşiwanda Dağı için en uygun yer olmalıdır.
- * YALBURT, KOCAOĞUZ, Sultan Dağı ve Afyon ile civarı toprakların = “Maşa memleketi” olduğu düşünüyoruz.

Bibliyografya

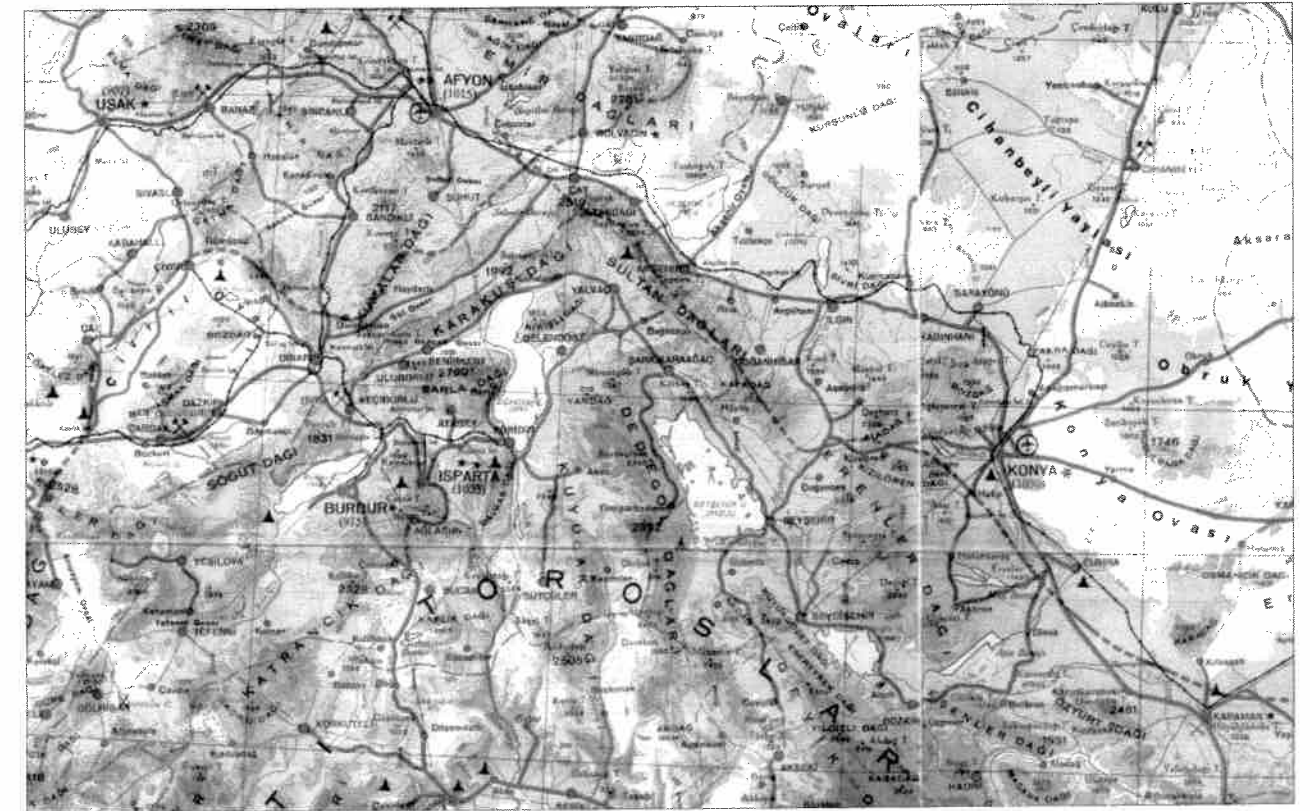
- Alp, S.
1974 "Eine Neue Hieroglyphenhethitische Inschrift der Gruppe Kızıldağ-Karadağ aus der Nähe von Aksaray und die Früher Publizierten Inschriften Derselben Gruppe", *Anatolian Studies presented to Hans Gustav Güterbock on the Occasion of his 65th Birthday*, İstanbul: 17-27 (Pl.I-X).
- Alpaslan, Mt.
2002 "Artukka: Aššuwa Ülkesi ve Lokalizasyonu / Artukka: Das Land Aššuwa und seine Lokalisation", *AnAr* 16: 23-34.
- Barnett, R.D.
1969 "The Sea Peoples", *CAH* 2/28: 3-24.
- Beckman, G.
1999 *Hittite Diplomatic Texts*, [2nd ed.] (WAW 7) Atlanta.
- Bossert, H. Th.
1946 *Asia*, İstanbul.
- Börker-Klähn, J.
2006 "Hethitisch bei Homer und anderen 'Griechen'?", *Kültürlerin Yansıması, Hayat Erkanal'a Armağan*, İstanbul: 170-184.
- Bryce
1998 *The Kingdom of the Hittites*, Oxford.
- Carruba, O.
1977 "Beiträge zur mittelhethitischen Geschichte I. Die Tuthalijas und die Arnuwandas", *SMEA* 18: 137-174.
- 1978 "Il relativo e gli indefiniti in licio", *Die Sprache* 24, 1978, 164-179.
- 1996 "Neues zur Frühgeschichte Lykiens", *Fremde Zeiten, Festschrift für J.Borchhardt*, Wien: 25-39.
- 2002 "The Relations between Greece and Egypt in the 2nd Millennium B.C.," *Studia Aegyptica* 17 (Fs E.Gaál): 139-154.
- 2003 "Λυδική αραιολογία. La Lidia fra II e I millennio, Licia e Lidia Prima dell'Ellenizzazione", *Atti del Convegno internazionale*, Roma, 11-12 ottobre 1999, Roma: 169-145.
- Cornelius, F.
1973 *Geschichte der Hethiter: mit besonderer Berücksichtigung der geographischen Verhältnisse und der Rechtsgeschichte*, Darmstadt.
- Dinçol, A.
1998 "Die Entdeckung des Felsmonuments in Hatip und ihre Auswirkungen über die historischen und geographischen Fragen des Hethiterreichs", *TÜBA-AR* 1: 27-35.
- 1998a "The Rock Monument of the Great King Kurunta and its Hieroglyphic Inscription", *III.Uluslararası Hittitoloji Kongresi Bildirileri*, Ankara: 159-166.
- 2001 "Ein interessanter Siegelabdruck aus Boğazköy und die damit verknüpften historischen Fragen", *Akten des IV. Internationalen Kongresses für Hethitologie* (StBoT 45): 89-97.
- Edel, E.
1976 *Ägyptische Ärzte und ägyptische Medizin am hethitischen Königshof. Neue Funde von Keilschriftbriefen Ramses; II. aus Boghazköy*, (RheinWestfälAW Vorträge G, 205) Oopladen.
- 1994 *Die ägyptisch-hethitische Korrespondenz aus Boghazköi in babylonischer und hethitischer Sprache I-II*, (Abhandlungen der Rheinisch-Westfälischen Akademie der Wissenschaften, 77.) Opladen.
- Ertem, H.
1973 *Boğazköy Metinlerinde Geçen Coğrafya Adları Dizini*, (AÜDTCFY 230) Ankara.
- Forlanini, M.
1977 "L'Anatolia nordoccidentale nell'impero eteo", *SMEA* 18: 197-225.
- 1988 "La Regione del Tauro nei Testi Hittiti", *Vicino Oriente* 7: 129-169.
- 1998 "L'Anatolia Occidentale e gli Hittiti: appunti su alcune recenti scoperte e le loro conseguenze per la geografia storica", *SMEA* 40, 1998: 219-254.
- 1998a "The Geography of Hittite Anatolia in the Light of the Recent Epigraphical Discoveries", *III.Uluslararası Hittitoloji Kongresi Bildirileri*, Ankara: 217-222.
- 1999 "L'Orizzonte Geografico dei Testi Hittite e le 'Liste di Evocazione'", *RAI* XLIV [1997], 1999: 9-20.
- Freu, J.
1980 *Luwiya. Géographie historique des provinces méridionales de l'empire hittite: Kizzuwatna, Arzawa, Lukka, Milawatta*, (CRCLMA 6/2: 177-352) Nice.
- Friedrich, J.
1926 *Staatsverträge des Hatti-Reiches in hethitischer Sprache*, (MVAeG 31.1, 34.1) Leipzig.
- Garstang, J. – O.R. Gurney
1959 *The Geography of the Hittite Empire*, London.
- Goetze, A.
1928 *Madduwattaš* (MVAeG 32.1), Leipzig.
- 1933 *Die Annalen des Muršiliš* (MVAeG 38), Leipzig [1967: Darmstadt].
- 1957 *Kleinasien*, (Handbuch der Altertumswissenschaft. Neubearbeitung Abt.III, T.1. Bd.3: Kulturgeschichte des Alten Orients, Abschn.3, Lfg.1), München 1933: 2.Aufl. 1957) München.
- Gonnet, H.
1968 "Les montagnes d'Asie Mineure d'après les textes hittites", *RHA* 26: 93-170.
- Güterbock, H.G.
1956 "The Deeds of Šuppiluliluma as Told by his Son, Muršili II", *JCS* 10: 41-68, 75-98, 101-130.
- Gurney, O.R.
1977 *Some Aspects of Hittite Religion*, Oxford.
- Haas, V.
1994 *Geschichte der hethitischen Religion* (HdOr 1/15), Leiden.

- Haas V. – G.Wilhelm
1974 *Hurritische und Luwische Riten aus Kizzuwatna* (AOATS 3), Neukirchen-Vluyn.
- Hawkins, J.D.
1990 "The new Inscription from the Südburg of Boğazköy-Hattuša", *AA* 1990: 305-314.
- 1992 "The Inscriptions of the Kızıldağ and Karadağ in the light of the Yalburt Inscription", *Hittite and Other Anatolian and Near Eastern Studies in Honour of Sedat Alp*, Ankara: 259-275.
- 1994 "The end of the Bronze Age in Anatolia: New Light from Recent Discoveries", *Anatolian Iron Ages* 3: 91-94.
- 1995 *The Hieroglyphic Inscription of the Sacred Pool Complex at Hattusa (Südburg), With an Archeological Introduction by Peter Neve* (StBoT Beiheft 3), Wiesbaden 1995.
- 2000 *Corpus of Hieroglyphic Luwian Inscriptions, Vol. I/1-3: Inscriptions of the Iron Age*, Berlin, New York.
- 2006 "Tudhaliya the Hunter", *Proceedings of a symposium in honour of J. de Roos*, Leiden: 49-76.
- Hazenbos, J.
2004 "Die lokalen Herbst- und Frühlingsfeste in der späten hethitischen Grossreichszeit", *AOAT* 318: 241-248.
- Heinhold-Krahmer, S.
1977 *Arzawa. Untersuchungen zu seiner Geschichte nach den hethitischen Quellen* (THeth 8), Heidelberg.
- 1989 "Maša", *RIA* 7: 441-442.
- 1994 "Milawa(n)da", *RIA* 8-3/4: 188-189.
- Herbordt, S.
2005 *Die Prinzen- und die Beamtsiegel der Hethitischen Grossreichszeit auf Tonbulln aus dem Nişantepe-Archiv in Hattusa* (Boğazköy-Hatuša 19), Mainz am Rhein.
- van den Hout, T.
1989 *Studien zum Spätjunghethitischen Texte der Zeit Tudhaliyas IV. KBo IV 10+(CTH 106)* (diss.), Amsterdam.
- 1991 "Hethitische Thronbesteigungsorakel und die Inauguration Tudhlijas IV.", *ZA* 81: 274-300.
- 1995 *Der Ulmitešub-Vertrag: Eine prosopographische Untersuchung*, (StBoT 38) Wiesbaden.
- 1995a "Tuthlija IV. und die Ikonographie hethitischer Großkönige des 13. Jhs.", *BiOr* 52: 545-573.
- Houwink ten Cate, Ph.H.J.
1992 "The Bronze Tablet of Tudhaliyas IV and its Geographical and historical Relations", *ZA* 82: 233-270.
- Jasink, A.M.
2003 "Il ruolo di Tarhuntašša da Muwatalli II a Šuppiluliuma II", *Semitic and Assyriological Studies Presented to Pelio Fronzaroli*, Wiesbaden 2003: 269-285.
- Kammenhuber, A.
1970 "Keilschrifttexte aus Boğazköy (KBo XVI)", *Orientalia* 39: 547-567 (= THeth 19, 1973: 547-567).
- Klengel, H.
1991 "Tuthaliya IV. von Hatti: Prolegomena zu einer Biographie", *AoF* 18: 224-238.
- 1999 *Geschichte des Hethitischen Reiches* (HbOr I/34), Leiden.
- Laroche, E.
1961 "Etudes de toponymie anatolienne", *RHA* 19/69, 1961: 57-98.
- 1966 *Les Noms des Hittites*, (Études Linguistiques IV) Paris.
- 1976 "Lyciens et Termiles", *RA* 1976: 15-19.
- 1981 *Les Noms des Hittites: supplément* (Hethitica 4, 3-58), Louvain-la-Neuve.
- Macqueen, J.G.
1968 "Geography and History in Western Asia Minor in the Second Millennium B.C.", *AnSt* 18: 169-185.
- 1986 *The Hittites and their contemporaries in Asia Minor* (2nd ed.), London.
- de Martino, S.
1996 *L'Anatolia Occidentale nel Medio Regno Ittita* (Eothen 5), Firenze.
- Masson, E.
1979 "Les inscriptions louvites hiéroglyphiques d'Emirgazi", *Journal des Savants* 1979, 3-49.
- 1979a "Quelques lectures nouvelles sur les inscriptions Louvites hiéroglyphiques d'Emirgazi", *Studies in Diachronic, Synchronic and Typological Linguistics - Festschrift for O. Szemerényi*, Amsterdam : 537-547.
- 1980 "Les Inscriptions Louvites hiéroglyphiques de Köylütölu et Beyköy", *Kadmos* 19/2: 106-122.
- 1994 "Le pays des hittites", *Les hittites: Civilisation indo-européenne à fleur de roche, Dijon, Les Dossiers D'Archéologie* 19: 40-61.
- McMahon, G.
1991 *The Hittite State Cult of the Tutelary Deities* (AS 25), Chicago-Illinois.
- Melchert, H.C.
2002 "Tarhuntašša in the SÜDBURG Hieroglyphic Inscription", *Recent Developments in Hittite Archaeology and History, Papers in Memory of H.G.Güterbock*, Winona Lake-Indiana: 137-143.
- Meriggi, P.
1975 *Manuale di eteo geroglifico, Parte II: Testi - 2^a e 3^a serie* (Parte II: Tavole - 2^a e 3^a serie) Roma.
- del Monte, G.
1992 *Die Orts- und Gewässernamen der hethitischen Texte* (RGTC 6/2, Supplement) Wiesbaden.
- del Monte, G. – J. Tischler
1978 *Die Orts- und Gewässernamen der hethitischen Texte* (RGTC 6), Wiesbaden.
- Otten, H.
1961 "Zur Lokalisierung von Arzawa und Lukka", *JCS* 15/3: 112-113.
- 1988 *Die Bronzetafel aus Boğazköy, Ein Staatsvertrag Tuthaliyas IV* (StBoT Beiheft 1), Wiesbaden.

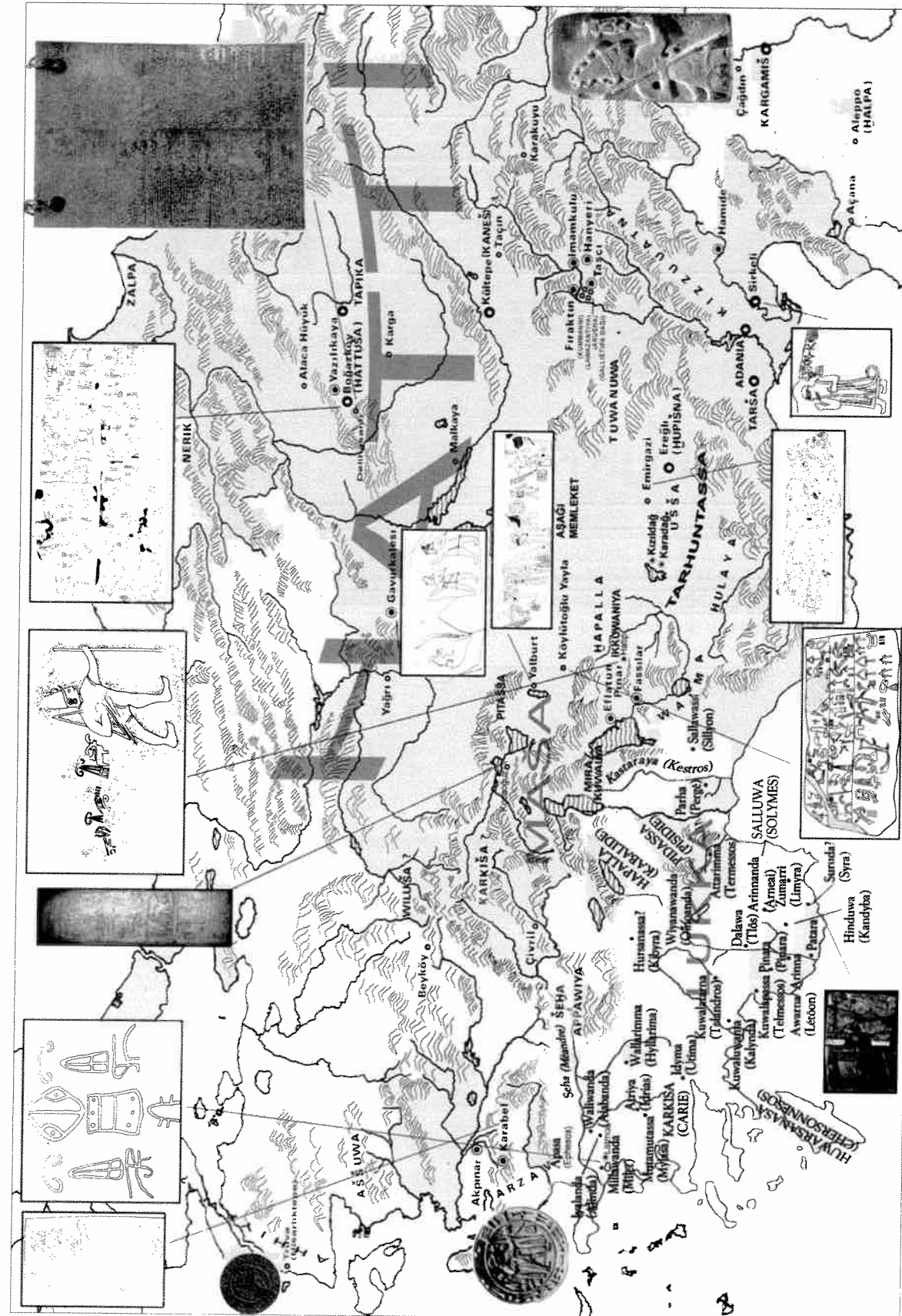
- Özgüç, T.
1988 *İnandıktepe, Eski Hitit Çağında Önemli Bir Kült Merkezi* (TTKY V/43). Ankara.
- Poetto, M.
1983 "Nuovi sigilli in luvio geroglifico" (StMed 4), *Studi orientalistici in ricordo di Franco Pintore*, Pavia: 185-188.
- 1993 *L'Iscrizione Luvio-Geroglifica di Yalburt, Nuove Acquisizioni Relative alla Geografia dell'Anatolia Sud-Occidentale* (StMed 8), Pavia.
- 1998 "Traces of Geography in Hieroglyphic Luwian Documents of the Late Empire and Early Post-Empire Period (Boğazköy-Südburg and Kızıldağ IV): The Case of Masa", *III. Uluslararası Hititoloji Kongresi Bildirileri*, Ankara: 469-479.
- Raimond, E.
2004 "La problématique lukkienne", *Colloquium Anatolicum* 3: 93-146.
- Savaş, S.Ö.
1998 *Anadolu (Hitit-Luvi) Hieroglif Yazıtlarında Geçen Tanrı, Şahıs ve Coğrafya Adları / Divine, Personal and Geographical Names in the Anatolian (Hittite-Luwian) Hieroglyphic Inscriptions*, İstanbul.
- 1999 "Yeni Buluntular Işığında Anadolu (Hitit-Luvi) Monumental Yapıtları ve Yazıtlarının Problemleri. Çözüm Gelişmeleri ile Bugünkü Durumu", *1998 Yılı Anadolu Medeniyetleri Müzesi Konferansları*: 223-264.
- [2005] "The Fist of the Storm God" and "Rundbau = 'tarnu-structure", *Atti del 6° Congresso di Ittitologia*, 5-9 Settembre 2005, Roma: [1-18].
- 2006 *Çiviyazılı Belgeler Işığında Anadolu'da (İ.Ö. 2. Binyılda) Madencilik ve Maden Kullanımı*, Ankara.
- 2006a "'Fırtına Tanrısının Yumruğu': Yumruk Biçimli Gümüş Hitit Kabı", *Hayat Erkanal'a Armağan, Kültürlerin Yansıması*, İstanbul: 635-652.
- 2007 "Anadolu (Hitit-Luvi) Hieroglifli Belgeler Işığında: Hattuša'dan Lukka'ya", *III. Uluslararası Likya Sempozyumu*, 7-10 Kasım 2005 Antalya, İstanbul: 679-709.
- Siegelová, J.
1986 *Hethitische Verwaltungspraxis im Lichte der Wirtschafts- und Inventardokumente*, Praha.
- Singer, I.
2001 "The Fate of Hattusa during the Period of Tarhuntassa's Supremacy", *Kulturgeschichte, Altorientalistische Studien für Volkert Haas zum 65. Geburtstag*, Saarbrücken: 395-403.
- Sommer, F.
1932 *Die Ahhijavä-Urkunden*, Münih.
- Starke, F.
1997 "Troia im Kontext des Historisch-Politischen und Sprachlichen Umfeldes Kleinasien im 2. Jahrtausend", *Studia Troica* 7: 447-487.
- 2002 "Karte Das hethitische Reich und seine Nachbarn ...", *Die Hethiter und ihr Reich. Das Volk der 1000 Götter*, Stuttgart: 302-309.
- Temizer, R.
1984 "İlgün Yalburt Yaylası Hitit Anıtı", *Güven Matbaası*, Ankara: 53-57.
- Ünal, A.
2002 *Hititler Devrinde Anadolu 1*, İstanbul.
- 2003 *Hititler Devrinde Anadolu 2*, İstanbul.
- 2005 *Hititler Devrinde Anadolu 3*, İstanbul.
- Woudhuizen, F.C.
1994-1995 "Luwian Hieroglyphic Monumental Rock and Stone Inscriptions from the Hittite Empire Period", *Talanta* 26-27: 153-217.
- 2002 "The Luwian Hieroglyphic Inscriptions of the Emirgazi Stone Altars", *Ancient West & East* 1: 67-86.
- 2003 "The Luwian Hieroglyphic Contribution to Anatolian Geography", *Anatolica* 29: 1-6.
- Zgusta, L.
1984 *Kleinasiatische Ortsnamen*, (Beiträge zur Namenforschung, Beiheft 21) Heidelberg.

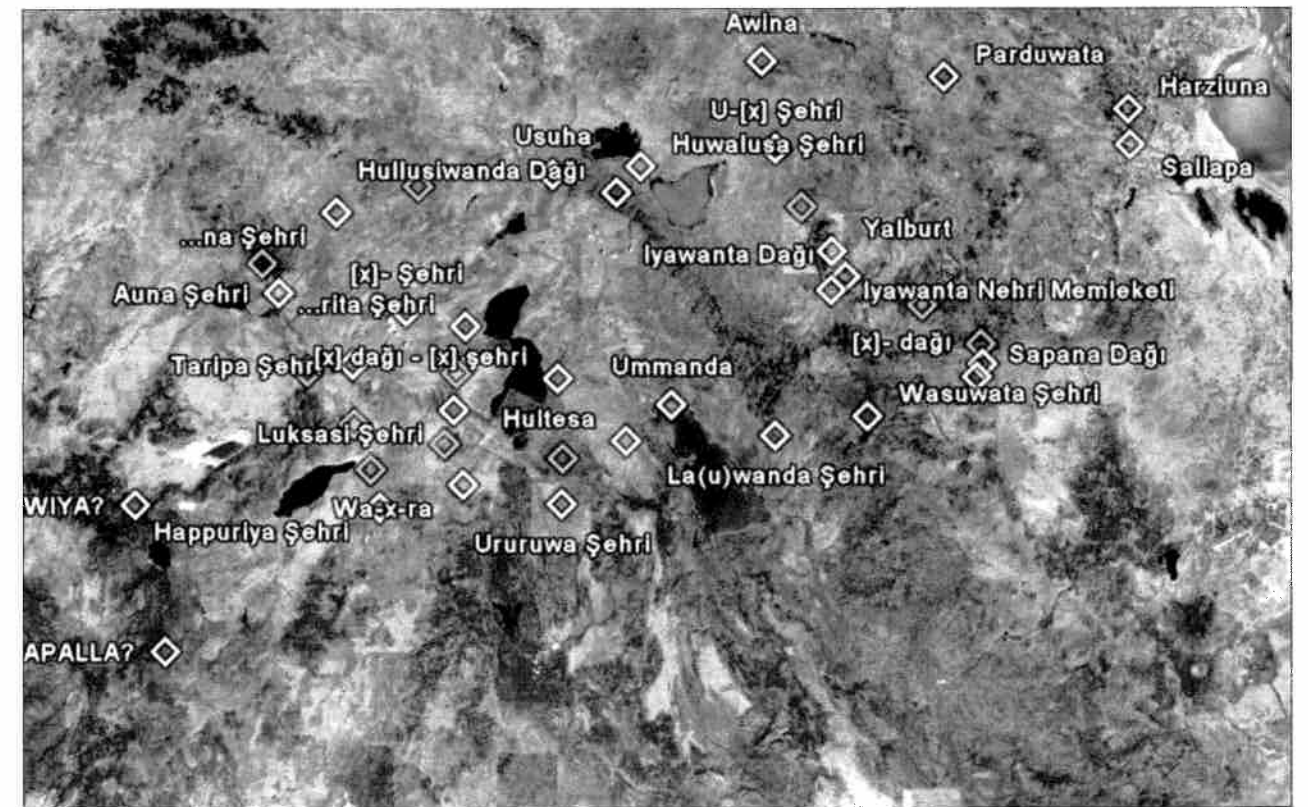
Harita 1

Harita 2

Harita 3

Harita 4